

QUIA NON SENT. Ille etiam evangelista, aut ejus Graecus interpres non secuta prophetia verba, sed Septuaginta versionem hebraicam est. Propheta enim dixerat *quoniam non est*, id est, quia nemo eorum remanserat, omnibus aut occisis, aut in captivitate ductis. Septuaginta vero, quia plurali numero filios suos propheta dixerat, obscuritate fugientes plurali etiam numero verterunt *dei ovis erant*, quod multis aliis locis eos fecisse animadvertimus. Est autem Hebraismus, quo significatur eos qui antea fuerint, penitus ac subito mortuos, ut evanuisse derepente videantur, ut Genes. 3, 24, de Enoch dictum est, *et non fuit*, id est, non apparuit ultra, *quia transiit eum Dominus*, et Psal. 56, 56: *Vidi impium supercillatum et elevatum sicut cedros Libani, et transiit* (aut potius transiit) *et ecce non erat*, significatur ergo hoc loco Judaeos Babyloniem, infantes in sinu Abrahae transiisse esse. Incredibili enim consensu omnes veteres auctores hos infantes vere martyres ficiunt. Nam etsi nec baptizati, sed sponte liberaque voluntate pro Christo mortui sunt; suo tamen fuisse sanguine baptizatos et quod in infantium baptisate aliena fides facit, hoc in his perversam tyranni voluntatem pro Christo eos occidit effecisse, quantumque ipsi obfuit; tantum illi Herodis crudelitatem profuisse, Iren. lib. 5, c. 8; Justinus, q. 45 ad Ortdod.; Cyprian., lib. 4, epist. 6; Origen., hom. in Matth.; Hilarius in Comment.; Chrysost., hom. 2, in variis Evangelist.; Eusebius, Emisen., August., lib. 5 de Expositione symb., c. 4, et lib. 15 de Civitate, c. 7. Prudentius in hymno de Epiphania, Fulgentius, de Epiph., et lib. 1 de Fide ad Petrum, c. 5 et 59; Leo, serm. 1 de Epiphania, Bernardus in serm. de Innocentibus, et hom. in Cantica 66.

VERS. 19.—DEFUNCTO AUTEM HERODE. Quo morbo extinctus fuerit, scribit Josephus, lib. 17 Ant., c. 8, et lib. 1 de Bello Jud., c. 21, et Hegesippus, lib. 1, c. 45, et Eusebius, lib. 1 Hist. eccles., 1, 8, qui et illud addit ob nefariam eandem infantium tam infanti genere morbi fuisse coactum.

VERS. 20.—SECRETI ACCITE. Vide vers. 15.

DEFUNCTI SUNT ENIM. Syllepsis est, quae de uno loquens utitur numero plurium. Unus Herodes mortuus erat, sed multi carnicines ejus jussu querebant animam pueri. Animam ab Hebraeis pro vita posui, notus est quam ut quisquam possit ignorare.

VERS. 22.—ACHILIS AUTEM QUOD ARCHELAUS REGNERET. Novem Herodes uxores habuit. Ex duabus, altera consobrina, altera fratris filia, nullis suscepit filios. Ex aliis novem filios procreavit, Alexandrum, Aristobolum, Antipatrum, Herodem, Antipam, qui et ipse postea Herodis cognomen accepit, Archelaum, Hero-

VERS. 20.—DEFUNCTI SUNT ENIM. Numerus pluralis pro singulari, quae est enallage numeri.

VERS. 23.—NAZAREUS VOCABITUR. Vox in Scripturis usitata Deo consecratum et à seculo secretum significat: utrumque Christo optime convenit. QUOD DICTUM EST PER PROPHETAS, per unum à prophetis forma loquendi usitata, Joan. 6, 45: *Est scriptum in prophetis, erunt omnes discipulos Dei*, Isaie 54. Sic Act. 15, 40: *Dictum est in prophetis, videte contem-*

dem alterum, Philippum, Phasellum, filias tres, Roxanem, Salomonem, et Olympiadem, Josephus, lib. 17, Ant., c. 1, et lib. 18, c. 7, et lib. 1 de Bello Judaico, c. 48. Ex filiis duos primos stragulariter, lib. 16 Ant., c. 17, et lib. 1 de Bello Judaico, c. 17. Tertium Antipatrum quinque ante mortem suam diebus occidit, lib. 17 Ant., c. 9. Alii mortui erant. Tres patri Herodi superstitis fuerunt: Archelaus, Antipas et Philippus. Duo autem testamenta Herodes fecerat. In priore Antipam regni haereditatem scripserat: in posteriore mota subito voluntate Archelaum Judaeae regem; Antipam Galilaeae et Peraeae tetrarcham; Philippum tetrarchum Trachonitidis, Gaultonitidis, Bataeae, et Paneadis regionis. EA tamen conditione, ut nec Archelaus regis nomen assumeret, nec quilibet quod testamento mandasset nisi approbante Caesare ratum esset, Joseph., lib. 17 Ant., c. 10, et lib. 1 de Bello Jud., c. 21. Quamvis autem Caesar Archelaum regis nomen dare noluerit, sed Eucharctam eum Judaeae, Idumaeae et Samaritae fecerat, lib. 17 Ant., c. 15, tamen quia regia utebatur potestate, et milites cum stacim post mortem patris regem conclamarent, lib. 17 Ant., c. 10, rex vulgo dicebatur, quam appellationem hoc loco Evangelista usurpavit. Mirum autem videri potest, cur Josephi tanquam rem novam existimaverit, quod audierit Archelaum regnare, ideoque tinnuerit in Judaeam venire; cum audita Herodis morte facile credere debuisset aliquem ejus in regnum filium successisse. Respondeo esse credibile Joseph existimasse, aut neminem fuisse successurum, cum regnum nullo ab Herode jure fuisset occupatum, aut Antipam successurum quem priore testamento regem patris designaverat; quemque mitioris esse sciebat ingenii. Nam haec una potest esse causa, cur in Galilaeam, ubi ille dominabatur, ab angelo divertere jubetur. Etsi altera est certior, quod cum de rege Judaeorum Christo ageretur, plus ab Archelaum rege, quam ab Antipa Tetrarcha timendum erat. Haereticus interpres (Calvinus, in Harmonia) Philippum placidissimum hominem ingenii Galilaeae tetrarcham hupedit erroro facit. Sed cum licet facere ministros, cur tetrarchas facere non liceat?

VERS. 25.—UT ADIMPERETUR. Hoc testimonium nusquam in sacris Litteris lisidem reperitur. Quae res occasionem interpretibus variis querendi interpretationis praebuit. Chrysostomus, hom. 9; Theophylactus et Euthymius nullum ex his, qui nunc existunt, sed aliquem ex his qui perierint prophetam citari dicunt, quavis fuit Nathan et Estrae propheta, et aliorum, quorum scripta, et Chrysostomus et Athanasius in Synopsi, et reipsa perisse docent. At difficile creditur esse prophetas, quae non exstarent, Evangelistam sicut priores, Habacuc, 1, 5: *Nazareus vocabitur*, ad Isaac cap. 11, alludit, *et flos de radice ejus ascendet*, Hebraice *Nezer*. Christus *flos ille* fuit qui virtutum et doctrinae suae odore totum implevit orbem. In Syriaca versione dictum est *per prophetam*; quamvis Scriptura saepe numerum pluralem pro singulari usurpet. Vox etiam *Nazareus* de Christo ab ipsa urbe Nazareth ducitur. Antiqui *Nazaraei* a verbo *Nazar*, hoc est, separare, dicti sunt.

ulla, ut videtur, necessitate citasse, quamvis à Juda prophetam Enoch, quae non exstet, alià prorsus occasione citari videamus. Alii putant Evangelistam profere testimonium ex prophetis quae exstarent quidem tunc, sed in canone ecclesiastico non essent, ut auctor Operis Imperfecti. Alii citari prophetas, id est, Prophetarum interpretes, qui ex canonicis prophetis, licet expressum non esset; hunc tamen sensum dicerent fore ut Christus Nazareus appellaretur; tria prophetarum fuisse genera, alios quibus semper Spiritus sanctus adesset, quales majores fuerint; alios quibus non semper quidem, sed saepe tamen adesset, quales minores; alios qui prophete dicerentur, non quod futura praedicerent, sed quod, quae à prophetis dicta essent, Spiritui Dei interpretarentur, qui in veteri Testamento filii prophetarum, 3 Reg. 20, 55, et 4 Reg. 2, 5, 7, 15, et 4, 58, et 5, 22, et 6, 1, et 9, 1, in novo prophete etiam appellentur, 1 Cor. 12, 28, et 14, 29, 32, 37. Quae in hac sententia de triplici prophetarum genere dicuntur, nunc in questionem admittere non vocat. Illud tamen dico mihi hos interpretes non probare evangelistam de hujusmodi tertianis prophetis loqui, quorum testimonium nemo unquam produxit apostolorum. Alii librum Judicum, c. 15, 7, citari putant, ubi dicitur: *Erit enim puer Nazareus Dei ab infantia sua*, quod quamvis de Samsonis dicitur sit, tamen in Christo, cujus Samson figura erat, evangelista impletum esse dicat, sicut ceteras prophetas, vers. 15 et 14, ideoque non dixisse, *per prophetam*, sed, *per prophetas*, quod liber ille non ab uno, sed à multis sibi aliis post alios succedentibus prophetis scriptus sit. Repugnat huic interpretationi, quod Christus non sit dictus Nazareus, ut Samson, sed Nazareus aut Natsareus, ut et ex crucis titulo, et ex veterum Hebraeorum commentariis apparet. Alii ad Isaiam referunt, c. 11, 1: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet*. Hebr. *natsar, germen, surculus*, unde nomen Natsareus dictum sit. Quam sententiam Hieronymus, et auctor Operis Imperfecti probabilem putant. Alii nullum ex uno, sed unum ex omnibus prophetis testimonium afferri; omnes enim prophetas Christum sanctum, imò Sanctum sanctorum appellare Daniel, 9, 24, quod nomen *Nazareus*, id est, separatus, Deoque consecratus, significat. In qua tandem sententia Hieronymus conquiscit. Ego, si quid tamen meum valet iudicium, sic existimo voluisse evangelistam odium hujus nominis in honorem convertere, et unde Christus ridebatur, inde probare verum illum esse Messiam. Vocabatur Christus à Judaeis per contemptum Nazareus, sicut

CAPUT III.

1. In diebus autem illis, venit Joannes Baptista praedicans in deserto Judaeae.
2. Et dicens: Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum.
3. Hic est enim qui dicitur esse per Isaiam prophetam, dicentem: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.
4. Ipse autem Joannes habebat vestimentum de

olim omnes Christianos à gentilibus eodem contemptu vocatos fuisse constat; sicut et hodie *Natsaraei* ab Hebraeis, appellantur, idque multos impudicis, quominus cum Messiam esse crederent: *Namquid à Nazareth potest aliquid boni esse?* Joan. 1, 46. *Et namquid à Galilaea venit Christus? Nomen Scriptura dicit, quia ex semine David et de Bethleheme castello, ubi erat David?* Joan. 7, 41, 42, et rursum: *Namquid et tu Galilaeus es? scrutare Scripturas, et vide quia à Galilaea propheta non surgit*, ibidem, vers. 52, ergo voluit docere evangelista id impedimento esse non debere, quominus Christus Messias crederetur. Nam etsi Scriptura non ex Nazareth Galilaeae, sed ex Bethleheme Judaeae venturum testatur, Christum tamen non vocari Nazareum, quod in Nazareth natus esset, sed quod in ea habitaverit, natum enim fuisse, ut aeta dixerat, in Bethleheme Juda: quin potius nomen Nazareth argumento esse cum esse Messiam, cum cum Isaias propheta *natsar*, id est, Nazareum appellaverit. Tres contra hanc interpretationem objectiones occurrunt. Primo, quod alio sensu Christus apud prophetam *natsar* germen, aut flos; alio à Judaeis *Natsari*, Nazareus ab urbe Nazareth vocatus sit. Respondeo id evangelistam non ignorasse, sed contemptum fuisse docere illum ipsum nomen quod Christiani à Judaeis per contemptum tribui solebat, à propheta illi honoris causa tributum fuisse; et eorum in ipsum calumniam retorquere. Secunda est, quod Nazareth non per *tsade*, sed per *zain*, id est, non per *s*, sed per *z*, litteram scribit. *Natsar* autem, id est, Nazareus, apud Isaiam per *s* scriptum sit. Respondeo Graecos s in *z* facile mutare. Deinde nomen hujus urbis in veteri Testamento scriptum non reperiri, ut inde judicare liceat, quibus Hebraicis litteris scribi debeat. Postremo à titulo crucis, et ex Hebraeorum scriptis manifestum esse hanc urbem ab Hebraeis Natsareth vocatam fuisse, cum inde Christum Nazareum appellarent; Graecos vero et Latinos asperitatem litterae fugientes Nazareth et Nazareum appellasse. Tertia est, quod evangelista non dicit dicitur esse per prophetam, sed *per prophetas*, quasi fixum, ut ait Hieronymus, de Scripturis testimonium non profertens. Respondeo non esse novum ut, eum unius tantum prophete testimonium producit, per prophetas scriptum dicitur. Cujus rei exemplum sunt apud hunc ipsum evangelistam, c. 26, 56, et Joan. 6, 45, et Act. 15, 40, et 15, 15. Similemque syllepsin paulo ante observavimus, vers. 20, ubi defuncti esse dicuntur, qui querebant animam pueri, cum solus Herodes defunctus significetur.

CHAPITRE III.

1. Or, en ce temps là, Jean-Baptiste vint prêcher au désert de Judée.
2. En disant: Faites pénitence, car le royaume des cieux est proche.
3. Car c'est lui dont le prophète Isaïe a parlé, disant: Voix de celui qui crie dans le désert: Préparez la voie du Seigneur; rendez droit ses sentiers.
4. Or, Jean avait un vêtement de poil de chameau.

pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos : esca autem ejus erat locustæ, et mel sylvestre.

5. Tunc exhibit ad eum Jerosolyma, et omnis Judæa, et omnis regio circa Jordanem :

6. Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentibus peccata sua.

7. Videns autem multos phariseorum et sadducæorum venientes ab baptismum suum, dixit eis : Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere : venturū irā ?

8. Facite ergo fructum dignum penitentiae.

9. Et ne velitis dicere intra vos : Patrem habemus Abraham : dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

10. Jam enim securis ad radicem arborum posita est : omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur.

11. Ego quidem baptizo vos in aqua in penitentiam : qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calcemata portare : ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni.

12. Cuius ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum : paleas autem comburet igni inextinguibili.

13. Tunc venit Jesus à Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

14. Joannes autem prohibebat eum, dicens : Ego à te debeo baptizari, et tu venis ad me ?

15. Respondens autem Jesus, dixit ei : Sine modo : sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

16. Baptizatus autem Jesus : confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei caeli : et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se.

17. Et ecce vox de caelis dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — IN DIEBUS AUTEM ILLIS VENIT. Totos viginti tres et amplius annos, quibus Christus in Nazareth creditur habitasse, Matthæus, Marcus et Joannes, prætermittunt, quia totum illud tempus silentio ferè transegit expectans, dum triginta annorum, quæ doctoris ætas erat, accederet. Solum Lucas de ejus pueritia pauca quedam attigit, c. 2, 40, 42.

IN DIEBUS. Manifestum est triginta post aut circiter annorum tempus significari, ut colligitur ex Lucæ, c. 5, 1, qui hoc anno quinto decimo Tiberii Cæsaris factum scribit. Certum autem est Christum quadragésimo primo, aut quadragésimo secundo Augusti a nno natum fuisse, ut vers. 15, c. 1, docuimus, et consiat ex omnibus historiis Augustum sex et quinquaginta annos imperasse. Itaque merito aliquis quaerit cur Matth. dicat *in diebus illis*. Dies apud Hebræos accipi pro anno perspicuum est, Gen. 24, 55; Exodi

VERS. 1. — IN DIEBUS ILLIS. Euthymius notat, per sepe hunc loquendi modum continuatam temporum scriem non designare.

et meo cincturæ de cuir autour de ses reins; et sa nourriture était des sauterelles et du miel sauvage.

5. Alors Jérusalem sortait vers lui, et toute la Judée et tout le pays des environs du Jourdain;

6. Et ils étaient baptisés par lui dans le Jourdain, en confessant leurs péchés.

7. Mais voyant plusieurs des pharisiens et des sadducéens qui venaient à son baptême, et leur dit Race de vipères, qui vous avertis de fuir la colère à venir ?

8. Faites donc de dignes fruits de pénitence.

9. Et n'allez pas dire en vous-mêmes : Nous avons Abraham pour père; car je vous dis que Dieu peut susciter de ces pierres mêmes des enfants à Abraham.

10. Car déjà la cognée est mise à la racine des arbres : tout arbre donc qui ne produit point de bon fruit, sera coupé et jeté au feu.

11. Pour moi, je vous baptise dans l'eau, pour vous porter à la pénitence : mais celui qui doit venir après moi, est plus puissant que moi, et je ne suis pas digne de porter ses souliers; c'est lui qui vous baptisera dans l'Esprit saint et dans le feu.

12. Il tient son van à la main, et il nettoiera entièrement son aire; il amassera son froment dans le grenier : mais il brûlera la paille dans un feu inextinguible.

13. Alors Jésus vint de Galilée au Jourdain vers Jean, pour être baptisé par lui.

14. Mais Jean s'y opposait, disant : C'est moi qui dois être baptisé par vous; et vous venez à moi !

15. Jésus lui répondit : Laissez faire maintenant, car c'est ainsi qu'il faut que nous accomplissions toute justice. Alors Jean se rendit.

16. Jésus ayant été baptisé, sortit aussitôt de l'eau. Et voilà que les cieux lui furent ouverts, et il vit l'Esprit de Dieu descendant en forme de colombe et venant sur lui.

17. Et voilà une voix du ciel, disant : Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui j'ai mis toute mon affection.

15, 10; Levit. 25, 29; Jud. 19, 2; 1 Reg. 1, 5; Amos 4, 4. Itemque pro tempore quamlibet etiam longo, Jud. 18, 1; Ezech. 58, 17. Itaque idem valet hoc loco : *In diebus illis*, ac si diceret, post aliquot annos, aut aliquanto post tempore, quod Chrysostomus, hom. 10, et Strabus videntur indicare, aut, ut ait Theophylactus, aliud seculum significatur, quam in quo hæc scribebat evangelista, vel, quod mihi magis placet, significatur tempus quo adhuc in Nazareth Christus habitabat. Sic enim melius evangeliste verba coherent. Dixerat namque, c. 2, 25 : *Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth*, et addit, *in diebus illis*, id est, eo ibi habitante.

VENIT. Cur non ante venit? quia nondum triginta natus erat annos, antequam ætatem nemini sacerdotis, doctoris, aut prophete officium fungi licebat, ut et Hebræi tradunt, et ex 1 Par., c. 25, 5, colligitur. Hæc enim eadem ratio fuit cur Christus ipse ante tricesimum ætatis annum docere non cœperit. Neque verò significat evangelista tunc primum Joannem in deser-

tu venisse, sed tunc primum in desertum sese ostendisse, penitentiamque cœpisse prædicare, ut paulo post docebimus.

JOANNES BAPTISTA. Risi, cum in hæreticorum legerem commentariis Joannem ideò Baptistam cognominatum, quod per ejus ministerium Sacramentum baptismi Deus instituitur, quasi alius quam Christus, aut per alium quam per seipsam sacramenta nobis insituerit. Verum istum et impium et absurdissimum errorem, vers. 11 refutabimus. Sciamus nunc Baptistæ cognomen, vel quod primus baptizare cœperit, vel quod Christum baptizaverit illi datum esse. Apparet autem eum honoris causâ ita vocatum : omnibus enim persuasum erat, eum, qui baptizaret, virum esse sanctissimum. Ideò illi inferunt quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, neque propheta? Joan. 1, 25.

PRÆDICANS IN DESERTO. Multo verò magis ridicula est coramdem in hunc locum hæreticorum interpretatio Joannem non loco prorsus solo deserteque habitasse, sed in civitatibus quæ erant in deserto juxta Jordanem, quod non ideò desertum appellabatur, quod nullo modo, sed quod minis frequenter habitaretur; quemadmodum si hodie Hercyniam sylvam aut Vogesos montes desertum appellemus, et ut Helvetiam olim terram non incultam nonnulli scriptores Helvetiorum eremum vocavere, sicut Joab in deserto mortuus esse dicitur, cum domi suæ mortuus sit, 3 Reg. 2, 54. Et ut Idumæa desertum vocatur, 4 Reg. 5, 8, et Psal. 62, 1, et ut Josue 14, 61, tribui Judææ sex civitates cum suis villis in deserto assignate fuisse dicuntur. Sic beata Virgo concepto Christo in montana ad domum Zachariæ abiisse dicitur, Luc. 1, 39. Denique si istis credimus interpretibus, Joannis desertum paterna domus fuit, quæ in montana erat civitate. Valdè scilicet de Joannis honore solliciti id unum vel repugnantibus Scripturis agunt, ne Baptista monachus fuisse videatur; et tamen fuerunt iidem isti aliquando monachi. Sed ne violatæ religionis rei esse videantur, nolunt fuisse Joannem, quod ipsi esse noluerunt. Falsas eorum et absurdas de hæc re sententias vir nostro tempore eruditus, et non eadem modo fide, sed iisdem etiam vitæ rationibus mihi conjunctus justo opere doctè copiosèque refutavit. Nos commentariis scribimus, quibus satis erit ostendere istos Evangelicos interpretes neque hunc locum, neque eos, unde hic pendet, intelligere. Fontem primum petamus. Manifestum est Evangelistam alludere ad locum Isaie, c. 40, 5, quem et paulo post vers. 3, producit : *Vox clamantis in deserto*. Itaque necesse est ut nomen deserti eodem modo hic et apud Isaiam accipiatur. At apud Isaiam quisquis dicit desertum locum minis frequenter habitatum significare, prophete sensum penitentie ignorat. Agebat enim de reditu filiorum Israel ex Babylonicâ captivitate, in quam præcedente capite duceados prædixerat; alludensque ad exitum ex Ægypto, unde eos Deus per inviam solitudinem infinis difficultatibus superatis eduxit, et in Palestinam intulit, viam illis per Jordanem, per desertum, per

mare faciens; significat Deum eodem modo, quo eos ex Ægypto in terram Israel induxit, ex Babylone reducturum, nihil Deo, quominus id faciat impedimento esse posse. Eum enim populo suo per inaccessas solitudines, per montes, per rupes planissimam straturam viam, et ut de Annibale Alpes transituro poeta quidam dixit : *Est caelo qui pandat iter*. Hic literalis sensus est. Mysticis ille, quo populus sub diaboli tyrannide constitutus populo sub rege Babylonicis captivo comparatur, Christus cum Cyro, qui populum ad libertatem invitavit, 2 Par. 56, 22, 25, et 1 Esdræ 1, 1, 2; Isai. 44, 28, et 45; Joannes cum præconibus Cyri, qui Judæos ad reditum in patriam invitavit, et omnia necessaria ad superandas omnes viæ difficultates pollicentur. Hoc est, *parare viam Domino et r. tas facere semitas ejus*. Hoc est, *erunt prava in directa et aspera in vias planas*, ut et planâ et rectâ viâ Deus cum populo suo transeat. Desertum autem, in quo Joannes fuisse dicitur, deserto de quo Isaias loquitur, respondet. Isaias autem non de Helvetiâ aut de Hercyniâ loquitur sylvâ; sed de asperâ et hiâcessâ penitentiâ solitudine, quò magis miraculum, et Dei erga populum suum beneficium eluceat. In simili igitur solitudine, non in paternis sedibus Joannes habitabat. Quod Lucas, c. 1, 80, declarat : *Puer*, inquit, *crecebat, et confortabatur spiritu, et erat in desertis usque ad diem ostensionis suæ ad Israel*. Indicat enim ideò in desertis locis ab omni hominum convitiæ remotum habitasse, ut unâ cum ætate spiritu cresceret. qui in hominum frequentâ rarò augetur, sæpè minuitur, etc. 5, 1, 2, 5, *verbum Domini ad eum, in deserto, factum fuisse dicit, indeque predicandæ penitentiae et baptizandi causâ in omnem circa Jordanem regionem venisse*. Atqui isti civiles interpretes illam ipsam circa Jordanem regionem desertum, ubi Joannes habitaverit, fuisse dicunt. Non enim cæci vident Evangelistam disertis verbis dicere eum ex deserto, id est, ex intimâ solitudine in hanc regionem prodiisse. Quod si nihil ullus Evangelista significasset; ipse victus atque vestitus istos, si quid judicii habuissent, docere potuit, in quo deserto Joannes habitasset. Quid enim? an sacerdotis filius, isque unicus, à parentibus tot expetitæ votis, in paternâ, id est, nobili et locuplete domo non alio vestitu, quam pilis camelorum, non alio cibo, quam locustis, et melle sylvestri usus fuisset? Ipsa epitheta vestis et cibi locum habitations indicant. Cur enim camelorum potius quam ovium pellicibus, nisi quia in loco, ubi cameli, non oves erant, id est, longè ab urbibus habitabat? Cur locustis, nisi quia in locis maximè desertis maximè versantur? Car cum dixisset mel, addidit sylvestre, nisi quia domi non erat, ubi domestico melle uti posset; sed in solitudine, ubi non alium haberet cibum, quam mel, quod apes in rupibus et truncis arborum confecerunt, quale illud erat, quod inter petrarum fissuras Jonathas invenit, 1 Reg. 14, 27! Neque rationem isti intelligunt, cur in deserto Joannes habitaverit, ideòque nec quale desertum fuerit, possumt intelligere. Data lex Mosis fuerat in deserto, et quidem in monte prorsus inaccessible totos dies quadra-

ginta jejunanti. Mori quodammodo in deserto eandem oportebat, et novam dari. Veniebat Joannes in spiritu et virtute Eliæ, Math. 11, 4; Lucæ 1, 17, oportebat exemplo Eliæ in deserto versari, 3 Reg. 17, 4. Veniebat, ut tantam præ se sanctitatem ferret, ut Messias videri posset, quod facilius crederetur neganti se, affirmanti Christum esse messiam, oportebat ab oculis hominum remotum vivere, oportebat et cibo, et potu, et vesitu, et habitationis loco, qualis esset, ostendere (nam et ille philosophus eos, qui in solitudine vivebant, supra homines posuit) oportebat monachum esse. Nam et quidam istorum inde monachorum institutum natum scribit, quod voluerit homines externis rebus opinione de se sanctitatis excitare. Successit eventus, inde enim factum est ut integræ civitates, simul atque sese cepit ostendere, ad eum tanquam ad montanum aliquem Deum visendum effunderentur. *Quid existis in desertum vivere? arundinem vento agitant?* Math. 11, 7; Luc. 7, 24. Hic etiam arundo desertum ostendit. Cur enim arundinem cum deserto conjunxit, nisi quia in desertis locis, non domi nasci solet? Hinc factum ut Christus, aut certè Elias putaretur, Joannis 4, 21. Hinc, ut illud Christi mereretur testimonium: *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista*, Math. 11, 11. Oportebat, antiquam ad docendos populos accederet, ipse sese in solitudine, veluti in monasterio, doceret. Notum enim est antiquam apud Augustinum proverbium. Qui non fuit bonus monachus, non erit bonus clericus. Nam et Christus ipse, ut Hieronymus observavit, antiquam doceret, sese in deserto modo quodam exeret, Math. 4, 1, et multo ergo melius veteres illi, quam novi isti interpretes Scripturam intellexerunt. Omnes enim docent Joannem totam à primâ pueritâ usque ad tricesimum annum etiam in remotâ solitudine transgisse, Orig. in hom. 11 et 13 in Lucam; Euseb., lib. 9 de Demonstrat., c. 5; Chrysost., homil. 10 et 39 in Matth., et hom. 13 in Joan., et in hom. de Nativitate Joannis Bap.; Cyrill., lib. 2 Thesaur., c. 4; Hieron. contra Lucifer, et in epistola ad Rusticum Monachum; Prudentius in hymno jejunantium.

IN DESERTO JUDÆÆ. Multa deserta in Scripturis legimus. Desertum Ziph, 1 Reg. 23, 15, quod erat inter Occidentem et Meridiem longè à Jerusalem; desertum Maon illi vicinum, 1 Reg. 23, 24; desertum Engaddi, 1 Regum 24, 2; desertum Pharan, 1 Reg. 25, 4; desertum Idumææ ad Meridiem, 4 Reg. 3, 8. Cum autem absolute desertum nominatur, desertum Judææ intelligitur, ut Math. 4, 1, et 11, 7, et 13, 35; Marc. 4, 5, 4, 12, 13; Luc. 1, 80, et 5, 2, nisi ex circumstantiis aliud intelligatur, ut Joan. 5, 11. Addidit tamen Math. epitheton Judææ, ut ab aliis discerneret. Erat autem hoc inter Orientem et Septentrionem citra Jordanem secundum fluvium. In extrema parte erat Ennon et Salim, ubi Joannes baptizare solitus dicitur, Joan. 3, 23.

VERS. 2. — Non solum fidem prædicat, sed legationem suam à predicatione penitentiae auspiciat. Cum apud infideles agitur, tum à fide ipsâ incipiendum, ut apostoli in Actis præstiterunt: sed apud Ju-

VERS. 2. — PENITENTIAM AGITE, hoc est, parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. Relinquitte errores, et sequimini veritatem; discodite à malo, et facite bonum.

APPROXIMAVIT ENIM REGNUM CÆLORUM. Quidam hoc loco regnum cælorum gratiam, fidem, renovationemque spiritus interpretantur, quod inter nos ipsos esse dicitur, Luc. 17, 21. Quod etsi non reprehendo, illud tamen magis probo ut cælum ipsum significetur, ut Math. 23, 34, et Luc. 13, 28, 29, et 25, 32. Est enim, ut mihi quidem videtur, tacita quædam allusio et antithesis ad exitum filiorum Israel ex Ægypto, et reditum ex Babylonia captivitate in terram Chanaan, que illis promissa fuerat, quamque non dubium est cæli figuram fuisse. Perinde ergo est, ac si dicat, parate vos per penitentiam, id est, nolite Pharaoni, et Regi Babyloniæ, hoc est, diabolo servire, nolite libertati servituti, regno captivitate anteponeere, quod quosdam olim ignavos et degeneres Judæos fecisse legimus, 1 Estræ 1, 5. Appropinquavit enim jam tempus, quo in cælum, qui volent, ingrediantur. Simili oratione Josue ad populum usus est, cum in terram Chanaan post longam peregrinationem ingressurus esset. *Sanctificamini*, inquit, *cras enim faciet Dominus inter vos miracula*, Josue 3, 5. Appropinquare autem regnum cælorum dicitur, quia cum ante elansum fuisset, paulo post per mortem Christi erat apprehendum. Credimus enim, licet hæretici negent, neminem ante mortem Christi in cælum ingressum: quod non veteres solum auctores; sed D. etiam Paulus tam perspicue docet, Hebr. 9, 8, et 11, 39, 40, ut mirer istos aut tam esse caecos, ut non videant; aut tam obtusos, ut non intelligant, aut tam impudentes, ut videntes, intelligentesque negare audeant. Quia Christus ipse docet. Cùm enim dicit: *Non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum novum in regno Patris mei*, Math., 26, 29, et Lucæ 22, 18, quid aliud significat, quam regnum Dei sui morte resurrectioneque patefactum? Latro melius quam isti Evangelicæ homines intellexit, *Memento*, inquit, *mei, cum veneris in regnum tuum*, Luc. 23, 42, quasi nondum utique venisset, neque ante eum quisquam ingredi posse. Nempè crux Christi area fuit testamenti, quæ Jordanis undæ divise sunt, et ad promissam terram aditus patefactus, Jos. 3, 16. Nam et nos per Jordanem, id est, per baptismum in cælum ingredimur. Cur autem *regnum cælorum* potius quam patriam aut cælestem Jerusalem, ut D. Paulus, appellaverit, facilis ratio: voluit enim ad Judæorum de futuro Christi regno expectationem alludere, volensque eam superare, addit *cælorum*, quasi dicat, vos terrenum expectatis regnum; ego cælestem appropinquare confirmo.

VERS. 5. — Hic est. Enthymus hæc verba Joannis esse putat. Esse autem evangeliste volentis Isaiæ prophetiam more suo ad Joannem accommodare constat ex Marc. 1, 1, et ex Lucæ 3, 4: *Vox clamantis, hodie, qui verum Deum colebat, à penitentia exordium sumitur. Christus nondum erat manifestatus, ac fides in Christum paulatim erat declaranda.*

VERS. 5. — LOCUS EX C. 40 ISAIÆ DESUMITUR, UBI

minis, AUX VOX clamantis, hebraismo. Nam *vox* *clantis* etiam Hebræicè ambiguum est. Intelligitur, auditur. Non solum Mathæus, Marcus et Lucas, hoc Isaiæ testimonium ad Joannem accommodarunt; sed ipse quoque Joannes testatur vocem esse clamantis in deserto, Joan. 4, 25. Quem locum supra, vers. 1, explicavimus. Nunc non explicandus, sed ad rem propositam applicandus est. Quod apud Isaiam dicitur de viâ in deserto paranda; hic dicitur de Judæorum aumis, qui cùm inculti et lapidei essent, jubentur eos penitentia colere, et emollire, humilitate explanare, fide dirigere, ut Christus per eos transeat, et secum in cælestem regnum ducat.

VERS. 4. — IPSE AUTEM JOANNES HABEBAT VESTIMENTUM DE PELLIS CAMELORUM. Miro studio tres evangeliste Mathæus, Marcus, et Lucas Joannis personam exprimit, partim opinor, ut viri sanctitatem commendent, partim ut rationem tacite reddant, cur tantam de se Judæorum opinionem concitaverit, ut ad eum visendum omnes undique confluerent, vers. 5.

DE PELLIS CAMELORUM. Hæreticis, hominibus scilicet elegantibus, omnia in Joanne fovent, locus, vestitus, victus. Ideoque omnia in illo permutant, ut olim in Joseph Pharaonem fecisse traditur, ut dignus sit, qui in ipsorum conspectu appareat. Ex ejus solitudine urbes fabricantur: ex pellis camelorum pretiosam illi vestem contexit; locustas in marinos caneros convertunt; reperi enim inter illos sunt, qui vestem ex pellis camelorum scutulatum, undulatumque vestem interpretarentur; quæ reges olim usos legimus. Divino factum consilio, ut omnes cognoscerent, quantum isti, qui sibi videbant sapere, haberent cerebri. Qui paulo inter eos prudentiores sunt, vestem ex cruvis camelorum pellibus confectam fuisse dicunt, minime tamen singulararem, quali monachi et eremite uti soleant; sed vulgarem et usitatum, eum enim fuisse pauperum ejus regionis communem habitum. Qui sapientissimi, singularem fuisse vestem negare non audent, ridere quippe nolunt, docent tamen Joannem eâ veste, non ulla religione, sed solâ necessitate usum fuisse. Omnes istorum interpretationes minime obscuris evangelistarum verbis consensuque refelluntur. Cur enim omnes Joannis habitum describunt, nisi quia singularis, quia nunquam visus, nunquam auditus erat? Cur nisi, ut viri sanctitatem commendarent? Cur populi ad eum confluent, nisi ut et vium et sanctum audiant, et monstrum habitum videant, suo nimirum concursu istorum stultitiam

nonnulli sic legunt: *Vox clamantis, in deserto: Parate viam Domini*, scilicet, Christo venturo: sed communis lecto est apertior. Quatuor Evangeliste Precursoris acta referunt. Que ad hæc summa capita referuntur. 1. Ad ministerium ejus, predicationem scilicet et baptismum. 2. Ad vite austeritatem. 3. Ad fructum predicationis. 4. Ad ea quæ unicuique hominum conditioni dabat vite regendæ consilia. 5. Ad compium, eaque de Christo illustra testimonia referuntur.

VERS. 4. — Vestitus non instar cilicii textilis, vulgo *du camelot*, sed ex pellibus camelorum consuit, ut olim prophetae, ait vir doctus R. Sime: vium et vestitum Joannis describit Mathæus. Instar Eliæ vesti-

refutantes? Cur signatè dicitur Evangelistæ vestem ex pellibus camelorum, zonam autem pelliceam fuisse, nisi quia vestis pellicea non erat? Erat quidem zona singularis, sed minis singularis, minisque aspera et horrida, quam vestis, nam etsi ex cruda et pilosa pelle fuisse credendum est; tamen notum erat Eliam similem aliquando gestasse; 4 Reg. 1, 8, et consuetudini congruebat, ut paulo melior esset zona quam vestis. Omnes enim homines profusiore zona quam veste uti soleat. Zona igitur cùm ex cruda pilosaque pelle fuerit; qualem fuisse vestem credendum est, nisi horridam, aculeatumque cilicium? Quem habitum semper penitentia fuisse scimus. Gen. 37, 34; 2 Reg. 21, 10; 3 Reg. 21, 27; 4 Reg. 6, 30; 1 Par. 21, 16; Judith 4, 9; Psal. 54, 13; Jer. 4, 8, et 6, 26; et 48, 37; et 49, 3, postea in Ecclesiâ tanquam arma, ut ait Hieronymus, penitentia usurpant. Isi quid sit non intelligent. Sponsonem enim fecerim neminem unquam neque Lutheram, neque Calvinianum, ex quo à Domino illuminati sunt, cilicio usum fuisse. Multi certè et graves auctores vestem Joannis cilicium interpretantur, Emissenus, homilia 1 de Joanne Baptista, et Anselmus in hunc locum; ratioque ipsa persuadet. Conveniebat enim ut qui penitentiam prædicabat, pro veste penitentia habitus uretetur.

ESCA AUTEM EJUS ERAT LOCUSTÆ. Græcè *ἀσπίδες*, quæ locuste Latine proprie dicuntur, genus notum insecti, humiliter plerumque et saltando volitans, unde et Gallicè nomen habet. Nonnulli, ut dixi, hæreticorum marinos caneros interpretantur, quos captos cum aliis piscibus piscatores ad Jordanis ripam eiecerent, quod, quia lege immodi erant Levit. 11, vendere non possent, Joannes vero colligere, esque, quamvis repugnante lege, uretetur, ut Evangelicam jam tum libertatem doceret, quæ nullum ciborum discrimen admitteret. Quis enim dubitat Joannem Baptistam Lutheram aut Calvinianum fuisse? Miror epidem tam ingeniosos homines non phasianas potius ex locustis arces, quam marinos fecisse caneros; cùm eadem utrumque facilitate, eademque impudente arte fieri potuisset. Et verò nomen Græcua *ἀσπίδα*; non magis caneros, quam perdices aut phasianos significare potest, et illis vescens Joannes, neque legem violasset, et minis eremita esse videretur, quod isti solum voluit. Illud etiam miror homines impudentes, qui tantopere quadragesimam non aut exhorrescunt, non timis, ne pro unâ quadragesimâ duas, aliam ex Christi jejuniis, aliam ex Joannis caneros faceremus. At non omnes Catholicæ locustas in-

tus primum Christi adventum annuntiabat, ut Elias secundum prædicabat. Esca autem ejus ERAT LOCUSTÆ; Levit. 11, 22; inter volucres mundas locustæ recensentur. Bochartus in descriptione terre sanctæ ait in Palestina herbas esse eo nomine ad Jordanem, sicut vesci monachos. Communis sententia est fuisse veras locustas, quibus sate coctis multis in regionibus vesci pauperes testatur Plinius, lib. 6, c. 50, et lib. 7, c. 2. MEL SYLVESTRÆ est mel ab apibus agrestibus arborum truncis, aut rhipibus repositum. Non magis ille verbis quam durioris vite genere et exemplo suo ad penitentiam hortabatur.

sectum animal interpretantur, fateor; sed quia non malo, ut isti scripserunt animo, ut Joannis sanctitatem extenarent; sed quod cibum nobis ausitum et horrendum esse scribit, digni sunt excusatione. Nee enim ignoro quosdam jam olim auctores herbas, nescio quales, interpretatos Euthymio et Theophylacto referentibus; alias pyra sylvestria; alios arborum frondumque summas partes, quæ ἀπὸ τοῦ ἄσπετος ἐσθαι, quod extreme sint ἀσπετες appellentur, ut Nicophoro placuit, lib. 1, c. 14. Sed hi ipsi, si legissent locustas animalia insecta apud Orientales vixissimum quidem, sed tamen esui fuisse, quod Plinius, lib. 11, c. 29, et Plutarchus in Symp. scribunt, et ex Aristophane poetâ colligitur; de illis hunc locum exposuissent. Certè si in cibo non fuissent, non eas Moses, Levit. 11, 22, inter munda animalia, quibus vesci licebat, numerasset. Nos quia non vidimus, abhorremus, eoque profecto, si non vidissemus, ab esu limacum, ficorum et formicarum abhorreremus. Et tamen alicubi vit alium in hospitio cibum, quam limaces, invenias. Et fucus qui vescerentur, sæpè ego vidi et apud Indos formicas in deliciis esse, et Plinius scribit, et ex nostrorum, qui illic sunt, litteris intelligimus. Atque ita hunc locum omnes ferè veteres auctores sunt interpretati, Origenes, homil. 11 in Lucam; Hilari, can. 2; Ambr., lib. 2 in Luc., c. 5; Chrysost., hom. 2 in Marc.; Auctor Imperfecti, hom. 5; August., lib. 10 Confess., c. 51.

MEL SYLVESTRE. In regionibus calidioribus tanta apum copia esse solet, ut cum alvearibus capi non possint, in sylvas avolent, et aut in arborum truncis, aut in rupium fissuris mellificent. Vidi ego in Bætica homines pauperes, qui hoc ex sylvis colligendo, vendendoque melle quæstum faciant. Id in Palestinâ multum fuisse credendum est, et quia calida et fertilis erat regio, et quia Deus sæpè vocat terram lacte et melle manantem, Exod. 5, 8, 17; et 15, 5; et 35, 5; et Levit. 20, 24; Num. 15, 28; et 14, 8; et Deut. 6, 5; et 11, 9; et 26, 9, 15; et 27, 5; et 51, 20; Josue 5, 6; et quia ex factio Jonathæ, 1 Reg. 14, 27, manifestum est mel è rupibus reverâ fluxisse. Quod autem quidam boni etiam auctores tradiderunt mel fuisse aquarum, et ori insuave, expertus non credo, sapit quidem plerumque naturam florum, quibus apes pascuntur, et arborum, in quarum truncis confectum est, semper tamen est mel, id est, dulce. Minus etiam probabile est, quod Suidas, et alii nonnulli auctores putaverunt hoc non mel, sed nescio quem rorem fuisse, quod Joannes, sicut olim in deserto populus, alius sit.

VERS. 6. — ET BAPTIZABANTUR AB EO IN JORDANE. Absurdissima hoc loco est hæreticorum interpretatio, baptizabantur, id est, docebantur; prædicabit enim (inquunt) baptismum penitentiae, Marc. 4, 1, Luc. 5, 3. Baptizare enim illis est docere verbum Dei, penè

VERS. 6. — BAPTISMA JOANNIS VELUT MEDIO ERAT LOCO inter baptisima Judæorum, seu legales abolitiones omnino steriles, et baptisma Christi, quod solum justificam confert. Ad hoc baptisma Joannes preparabat

oblitus sum addere, purum putum. Sic isti boni doctores septem sacramenta in duo, duo in verbum, verbum in fidem, fidem in hæresim, hæresim in atheismum, id est, in nihil resolvunt. Fallor, nisi propterea in Jordane, et in Enon, ubi aquæ multæ erant, Joannes baptizabat, quia loqui sine aquâ non poterat. Et propterea D. Paulus dicit, 1 Corinth. 1, 17, se non esse missum ad baptizandum, sed ad evangelizandum, quia baptizare et evangelizare idem est, et tamen istos asinos mundos hodiè audit, et admiratur. Alii aquâ quidem baptizasse concedunt, et quidem ita, ut verum baptismi sacramentum instituerit, nulla re à Christi baptismis distinctum. Rectè Tertullianus dixit semper Christum inter duos latrones, id est, inter duos hæreticos crucifigi. Nesciunt hæretici tenere medium. Sed hunc posteriorem errorem, vers. 11, refutabimus.

CONFITENTES PECCATA SUA. Ille non refutandi, sed deridendi hæretici sunt, qui longissimis hoc loco commentariis Ecclesiasticam confessionem invehantur, quasi ex hoc à nobis potissimum loco probetur. Fortes sine adversario viri; et Andabatur more irriti in tenebris icu vires fatigantes. Quis enim unquam Catholicus tam fuit indoctus, ut ex hoc loco confessionis probaret sacramentum? Illud affirmans eos, qui ad baptismum Joannis veniebant, non generaliter solum, ut isti putant, esse peccatores esse confessos fuisse. Quis enim se peccatorem non confiteretur? sed specie etiam sua quemque peccata ut veniam et remedium peterent, declamare. Hæc enim est confiteri peccata sua. Quod evangeliste, non tanquam rem usitatam, quæ ab omnibus fieret se peccatores esse dicentibus, sed tanquam novam, singulari et admirabilem narrant. Verè namque novum, et admirabile fuit, ut homines arrogantes non solum sese peccatores; sed tales etiam aut tales peccatores esse confiterentur. Quod si vellemus istorum in interpretandis Scripturis licentiam imitari; multo profecto melius ex hoc loco confessionem nos, quam illi sacramentum Baptismi probarem. Nam si Joannis et Christi Baptismus idem est, necesse est ut qui Christi Baptismum accipiunt, confessionem etiam adjungant. Sanè quidem, inquit illi; sed ante Baptismum, quemadmodum in veteri Ecclesiâ factum accipimus. Nam qui à Joanne baptizabantur, non post, sed ante baptismum confitebantur. Nos quidem id credimus, sed vos boni viri non probatis; et si vellemus captare verba, contrarium ex verborum contextu probarem. Nam et hoc loco, et apud Marc., c. 4, 5, prius est: *ἠκολούθησαν αὐτῷ, confitentes, cùm ante confessi essent*; sed *ἠκολούθησαν αὐτῷ, confitentes, quasi post Baptismum confiterentur. Sed malum fideles et simplices; quàm subtiles et contentiosi videri interpretes.*

Judeos, e. penitentia prædicatione disponebat, ut remissionem peccatorum acciperent à Christo. CONFITENTES PECCATA SUA. Falsa est calumniam Protestantium Catholicos doctores ex hoc loco probare confes-

VERS. 7. — VIDENS AUTEM MULTOS PHARISÆORUM ET SADDUCEORUM, duo hominum genera, qui plurimum apud Judæos gratiæ et auctoritate valebant. Quibuscum perpetuum Christo bellum fuisse animadvertimus, simulque cum scribis; infra, c. 5, 20; et 16, 41; et 22, 25; et 25, 15. De his nihil in veteri Testamento legitimus. Quæ sunt sacerdotes et scribæ; sed hæresis non multò ante Christi tempora introductæ, ut ex Josepho illo antiquo, et ex illo altero Ben-Gorionis colligitur; quales hodiè sunt ministri et supervigilanti, et similia nomina nuper inventa eorum, qui nullâ vocati auctoritate docendi, regendique populi officium usurpant. Utrosque inter alias Judæorum sectas Josephus describit, lib. 15 Ant., c. 9, et 25; et lib. 17, c. 4; et 18, c. 2; et lib. 1 de Bello Judaico, c. 7; et Epiphanius, lib. 1 Panar. Pharisæos quidam quasi expositos oculis hominum, id est, conspicuos et illustres dictos putant, quod phylacteria sua dilatarent, Matth. 23, 5, et amarent salutationes in foro, ibidem vers. 7, et Luc. 20, 46. Nam פֶּשַׁע exponere, explicare, expandere significat. Alii quasi זרועות זרועות פֶּשַׁע exponentes legem, quod ex Josepho colligitur, qui eos Scripturarum interpretatione nobiles fuisse tradit. Meliusque possent ex altero Josepho Ben-Gor. colligere, lib. 4, c. 6; sed hoc Grammatica refellit, non enim vocantur ab Hebræis expositores; sed פֶּשַׁע פֶּשַׁע expositi, aut separati. Itaque Hebræis potius credo, qui, ut ait Baal Haruc, homines docent Pharisæos dictos esse, quasi à ceteris hominibus ob insignem eruditionem et sanctitatem separatos. Hoc enim significat etiam פֶּשַׁע sancti Nazaree olim à הָרִי quod est, separare, dicti fuerant. Et à Latinis, qui aliquâ re insignes et nobiles sunt, viri egregii, eximii, et singulares appellantur. Sadduceos à צַדִּיק justitiâ, quasi homines justos, Epiphanius, hæres. 14, et Hieronym., in Comment. in e. 23 Matthæi, dictos putant. Pharisæi quasi Catholici à Judæis habebantur. Itaque publicè docendi munus et auctoritatem habebant Christi etiam testimonio confirmatam. Super cathedram Moisi sederunt Scribæ et Pharisei, Matth. 23, 2. Observo semper Scribas Pharisæis anteponi, fortasse quod antiquiores et divinæ institutionis essent. Nam Pharisæi humano instituto introducti fuerant. Sadduceos, tanquam hæreticos Judæi habebant, ut Act. 23, 6, manifestum est, eosque Josephus Lutheranos et Calvinistas simillimos facit, superbos, seditiosos, principum gratiam captantes, incredulos. Nam neque resurrectionem, neque animorum immortalitatem, neque spiritum credebant. Neque aliud quidquam, quod non sensu, aut ratione manifestè comprehenderent. Marc. 12, 18; Act. 5, 17, et 23, 8. In eo etiam similes, quod nullas admittent non scriptas traditionem sacramentalem: non enim sacramenta novæ legis instituta sunt vivo Joanne. Sed hinc colligitur quamdam peccatorum confessionem tum in usu fuisse, eamque singulatim factam. Hoc enim propriè est confiteri peccata sua, non universim peccatorem se esse profiteri. Neque id erat Joannis munus, ut novæ legis sacramenta institueret, sed ut viam ad illa munitet;

nes; et ex sacris ipsis libris, quos vellent, approbarent; quos vellent rejicerent. Itaque solum Mosis Pentateuchum, tanquam à Deo dictatum, recipiebant; ceteros homines fuisse, errareque potuisse. Quæ causa fuisse creditur, cur eos Christus, de resurrectione disputans, non aliis testimoniis quàm Pentateuchi, cùm alia clariora essent, coarguerit, Matth. 22, 51, 52. Qualescumque tamen et Pharisæi et Sadducæi fuerint, mirum videri potest tam asperis à Joanne exceptos verbis, ut progenies viperarum appellaverit. Ratio, quæ à nonnullis affertur, quod voluerit Joannes eorum mores populo audiente graviter reprehendere, ut Christum potius quàm illos imitè bonos magistros sequeretur; mihi non placet. Alio enim tempore id erat agendum, non tum, cùm ut ab eo baptizarentur confitentes peccata sua supplices veniebant. Melius Origenes, tom. 6 in Joannem; Chrysostom., hom. 11; Auctor Imperf., hom. 5, et Theophylact. in Commentariis respondent cognovisse Joannem eos non sincero, sed fide simulatoque animo venisse. Quod et eorum moribus valde congruit, qui etiam à Joanne reprehensi similiter ubique, et tentandi causâ Christum interrogant, ut infra, c. 16, 1; et 19, 5; et 22, 15, 18, 35; Marc. 7, 5; et 10, 2; et Luc. 20, 20, 21, 25; et Joan. 8, 6, et ex hoc loco facile quoque colligitur. Addit enim: *Facite ergo fructum dignum penitentia*, quasi dicat, ostendite rebus ipsis vos non simulatè, sed simpliciter huc accedere. Cur ergo accedebant, si simulatè? Respondet Origenes, tom. 6 in Joannem, ne impii et veluti hæretici à populo haberentur, cujus magna de Joanne erat opinio. Id confirmatur ex c. 21, 26. Ubi propterea non audent dicere baptismum Joannis esse hominibus esse, quia timebant turbam. *Omnes enim sicut prophetam habebant Joannem.* Eodem prorpsu metu, quo nonnulli hodiè, maxime hæretici Catholicam frequentant Ecclesiam, ne, quod sunt, esse videntur.

PROGENES VIPERARUM. Ambr., lib. 2, in Lucam, c. 5, non tam reprehensionem quàm laudem hanc esse putat; quasi laudet quòd cùm viperarum filii sint, parentes tamen suos non imitentur; sed ad penitentiam veniant. Sed et ex verbis et ex modo dicendi, et ex simili phrasi, quæ Christus, c. 25, 33, non laudando, sed reprehendendo usus est, perspicè potest non laudem, sed reprehensionem esse, eamque gravissimam. Est autem Hebraismus *fili viperarum*, id est, viperæ, quia enim filii parentibus plerumque similes sunt, ut viperas appetit, filios viperarum vocat: *Et vos*, inquit Christus, *implete mensuram patrum vestrorum*, Matth. 23, 52. Alienum esse arbitror multa hoc loco de viperâ philosophari, cùm sensus appareat. Viperam omnium bestiarum venenosissimam esse certum est, Act. 28, 4, 6. Nam cùm Paulus

ac baptismus Joannis erat externa quodam penitentia professio; cùmque consilium vite in melius mutande à Joanne peterent, actus vite præterita exponebant.

VERS. 7. — PROGENES VIPERARUM, malorum parentum peiores filii, pleni iniquitatis veneno.

extremo digito à viperâ morsus, non statim inflatus concidisset, pro Deo ab incolis habitus est. Summam ergo Pharisæorum, Sadducæorumque malitiam nocentissimam animali comparat, eam præseram, que in columbianis, et quasi mordendis sanctis viris consistit; quæ Pharisæis et Sadducæis tam propria, quam viperæ venenat, quemadmodum Hieronymus, in 50. cap. Isaie, et Gregorius, hom. 20 in Evangel., interpretantur. Quamquam Ambrosius, et alii ad prudentiam referunt. Nunc hæretici sunt viperæ.

QUIS DEMONSTRAVIT VOBIS FUGERE A VENTURA IRA? Quis docuit vos hoc venire, ut remedium ad fugiendam futuram iram quaereretis, cum viperæ potius, quam homines sitis, quasi dicat: Id non est vobis, sed ex divina gratiâ providentiâ profectum est, ut Chrysost., et Ambrosius interpretantur, vel, quis demonstravit vobis fugere à futura irâ; nisi conscientia ipsa vestra, que vos intus damnat, et cogit remedium quaerere; quis enim docere vos potuit, qui omnes docetis, à nemine docemini? sicut Adamo Deus dixit: *Quis indicavit tibi quod esset nudus?* Gen. 5, 41. Aliqui Latini codices legunt: *Quis demonstravit?* quæ lectio, si Græcorum codicum auctoritate confirmari possit, valde mihi quidem placeat. Quia et sensus esset melior, quasi diceret: Militibus quidem, et publicanis et turbis salutis à me remedium simpliciter petentibus, ostendi, Luc. 5, 11, 12, 14; vobis autem hypocritis, qui simulato animo petitis, quis demonstrare poterit? Nemo. Nec enim qui morbum celat, curari à medico potest? et quia Christus, e. 25, 35, eadem usus sententiâ, per futurum loquitur: *Quo modo fugietis?* Et quamvis nihil existimem temere corrigendum, tamen *brûtes* pro *brûtes* facile legi, aut scribi potuit. *A venturâ irâ?* Bernardus, serm. 10 in Psal., et serm. in c. Matth. 19, per iram penitentiam videtur intelligere, quasi sensus sit: Quis docuit vos penitentiam refugere. Alii excidium Jerosolymitanum intelligunt. Sed non dubito quin æternam damnationem futuram iram appellet. Et quia salutis et regno cælorum, quod appropinquare dixerat, opponitur, et quia quod hic Mattheus venturam iram vocat, Christus, e. 25, 35, iudicium gehennæ appellat.

VERS. 8. — FACITE ERGO FRUCTUM DIGNUM PENITENTIÆ. Græca constructio; id est, ostendite vos non simulatè venire. Fructus penitentia dignos appellat omnia externâ signa, ex quibus vera animi penitentia cognosci potest, quales sunt lacrymæ, prætoriorum peccatorum detestatio, bona opera præcedentibus contraria.

VERS. 9. — ET NE VELITIS DICERE INTRA VOS. Facilius est hoc loco sensum interpretari, quam verba. Nam sensum quidem hunc esse constat: Nolite contenti et securi esse quod filii sitis Abraham, quasi id satis vobis ad salutem futurum sit. Operibus vobis opus est. Et, si filii Abraham estis, opera Abraham facite.

VERS. 8. — FACITE FRUCTUM, etc. ergo sola fides non sufficit, sed bonis operibus est socianda.

VERS. 9. — ABRAHÆ, in dativo casu: potest Deus

Joan. 8, 59. Verba autem Græca sunt obscura, *ut dicitur: Ergo et in vobis, ne existimaveritis dicere, aut ne vobis fueritis dicere in vobis ipsis.* Quod inusitatum dicendi genus est, et de medio, ut opinor, sumptum; sicut et illud Lucae 5, 8, *ne caperitis dicere; quod idem valet, ac si diceret, desinite dicere; sicut Galicæ, ne vos metes point à dire, et, laissez de dire; et Hispanicè, dexas de decir.* Credendum est autem, idem hoc loco Mattheum alio verbo dicere voluisse: Ne videamini dicere, id est, ne ostendatis vos dicere, filii Abraham sumus. Ne ostendatis vos contentos esse quod vos filios Abraham dicere possitis. Ne sitis contenti nomine, sed digna nomine opera factaque adhibete. *Si filii Abraham estis opera Abraham facite.* Hanc vim habent tria illa verba magno, ut nihil videtur, delectum ab evangelistâ usurpata, *esse videtur, à dicitur dicere; utrumque enim verbum opponitur veritati, et in testimoniis, id est, non rebus et factis, sed opinione et verbis docentes vos filios esse Abraham. Eodem sensu D. Paulus videtur verbum dicitur usurpasse, ad Hebr. 4, 1.*

POTENS EST DEUS DE LAPIDIBUS. Veros significat lapides, ex quibus non minus potest Deus filios Abraham suscitare, quam potuit Adam ex terrâ, Evam ex latere Adam, Genes. 2, 22, alium Abraham Isaac ex mortuâ jam vulvâ Saræ, Gen. 15, 4, 5, et Rom. 4, 19. Eo enim evangelista videtur alludere. Simul tamen spectat ad vocationem gentium, ex quibus Deus, quasi ex rudibus et impolitâ lapidibus filios Abraham, id est, fideles facturus erat, ut Hieronymus et omnes veterum auctores interpretantur. Nihil magis distat à vitâ et ratione quam lapis. Nihil difficileius quam ex lapidibus homines, aut simile quiddam facere. Quis ergo est in exemplum re omnium difficilissimâ, ut doceret, nihil Deo esse difficile, ut e. 4, 5: *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant;* et Luc. 19, 40: *Si hic tacuerint, lapides clamabunt;* et Deut. 32, 15: *Ut superet mel de petra, oleumque de saxo durissimo.* Quod autem Remigius refert dixisse quosdam Joannem hæc dicentem eos demonstrasse lapides, quos olim Hebræi Jordanem trajicientes in septemtrium monumentum exserunt, Josue 4, 7, non est creditum necessarium, et nimis sententiam restringit. Illud malim observari, suscitari filios, Hebraicam esse locutionem, quæ plus quam gignere significat, nempe gignere, etque videntur gigni non posse. Sic frater vivus fratri mortuo semen suscitare dicebatur, quod mortuus quodam modo gignere videretur, Genes. 38, 8; Deut. 25, 5, 7; Ruth. 4, 10.

VERS. 10. — JAM ENIM SECURIS AD RADICEM ABRAHÆ POSITA EST. Quingue hoc loco sunt verba translatâ, idèoque difficilia. Securis, radix, arbor, excindi, in ignem mitti. Arborem hominem significare manifestum est, ut infra, e. 12, 35, aut facite arborem bonam, et fructus ejus bonus, aut arborem malam, et fructus ejus malus, et Luc. 15, 6, quid externa significent, non ita est facile. Nam securim quidam verbum Dei, et virtutibus suscitare Abraham filios, gentes nimirum, et promissionem ei factam implere.

VERS. 10. — JAM ENIM SECURIS, etc. Instat ultio di-

tem Evangelii, radicem uniuscujusque fidentè interpretantur, ut Iren. lib. 5, c. 17, et Hieronym. in comment. Alii securim mortem, radicem vitam, ut Abban., q. 45, et alii, quorum Euthymius meminuit. Alii securim Christum, ut Greg., hom. 20 in Evangelia. Mili facilius videtur esse sensus. Securim vocat divinum iudicium, quod omnia ad vivum resecat, ut ex circumstantiis apparet: *Omnia arbor que non facit fructum bonum, excindetur, et in ignem mittetur.* Securis ergo vocatur terribilis et precisa illa sententiâ: *Ne, maledicti, in ignem æternum, e. 25, 41.* Arbor hoc loco est Judæus; de filiis enim loquitur; radix est Abraham, ex qua omnes Judæi, tanquam diverse arbores, erant propagati. Probat enim Joannes non debere eos contentos esse, quod filii essent Abraham; neque in radice sua confidere, quæ paulo post excindenda sit. Confidant in Christo et bonis operibus, quæ excindi non possunt. Hæc aptè ad hunc locum herent. Atque ad hunc fermè modum Hieronimus, Chrysostomus, et Theophylactus intelligunt. Illud tamen videtur esse difficile, quomodo Abraham excindendus esse significetur. Respondeo Joannem non dicere ipsam radicem excindendam esse, sed arborem, quæ non fecerit fructum bonum. Cur ergo securis ad radicem ponitur? non ut ipsa radice, sed ut ab radice, hoc est, radicibus arbores præcidantur, quod sensu ipsa etiam radix quodam modo præscinditur. Dicuntur autem Judæi ab Abrahamo, quasi à radice sua, præscindi, quando divina sententiâ declarantur non esse verè filii Abraham, quod non ejus fidem, operaque fuerint imitati. *Non enim, qui semen sunt Abraham, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis; si filii Dei, sed qui filii sunt promissionis,* Rom. 9, 7, 8, et Gal. 4, 28. Cur igitur nunc securis ad radicem posita dicitur, quasi ante non esset? Nam et ante, qui fidem et opera Abraham non imitabantur, non minus quam nunc excindebantur. Testes sunt Dathan et Abiron, Numer. 16, 51, testes tot millia in deserto prostrata, Num. 26, 65; 1 Cor. 10, 5. Respondeo propterea nunc excindi, non ante, quoniam iam aliquid jurabat Judæos esse filios Abraham secundum carnem, quia propterea lex illis data est, quæ aliis gentibus non est data, et poterant facilius per legem, quam sine lege salvi esse, ut docet D. Paulus, Rom. 7, 1, 2: *Quid ergo amplius Judæo est, aut quæ utilitas circumcisionis? Multum pro omnem modum. Primum, quia creditus sunt illi eloquia Dei.* Post Christum autem adventum nihil prorsus juvat, quia Evangelium non magis illis, quam cæteris gentibus predicatur. *Lex et prophete usque ad Joannem Baptistam;* post Joannem autem Baptistam regnum

vina. Iterum bona commendat opera, ut necessaria, non solum in testimonium, professionem fidei.

VERS. 11. — CALCEAMENTA PORTARE. Alii evangelistæ corrigiam calceamentis solvere, in eandem sententiam. Potuit sic dicere, *cujus non sum dignus corrigiam calceamentis solvere, nec calceamenta portare; ut unus evangelistarum hinc aliud, alii verò aliud, omnes tamen veram interpretentur, inquit, Aug., lib. 2, de Cons., e. 12, idem eo in libro scriptis inculcat, quod non tam verberam, quam reman quærenda, vel amplectenda*

colorum vin pntur, et violenti rapiunt illud, e. 11, 12. Itaque si Abrahamum non imitentur, excinduntur à radice, et in ignem mittuntur, id est, non magis filii Abraham, quam gentes judicantur. Gentes autem excindi non dicuntur, quia nonquam in radice fuerunt; id est, nonquam filii Abraham secundum carnem.

VERS. 11. — EGO QUONIAM BAPTIZO VOS IN AQUA. Ego, qui homo tantum sum, aqua vos tantum baptizo, et corpora solim lavo.

IN PENITENTIAM. Ut penitentiam agatis, per eamque preparati eum recipiatis, qui post me venturus est, Monet enim vos baptismus meus, ut quemadmodum aqua corpus abluit; ita vos creures animos vestros à peccatorum maculis abluere.

QUI AUTEM POST ME VENTURUS EST, qui post me venit; significat enim jam natum esse, propetque adventare, id est, Christus.

POTIOR ME EST, potentior, majorisque virtutis est, ita prorsus, ut dignus ego non sum ejus calceamenta portare, id est, vel viliissimâ in re illi servire. Eandem sententiam alii evangelistæ Marc., e. 1, 7; Luc., e. 5, 16, et Joan., e. 1, 26; 27, diversâ phrasi expresserunt; nec enim ipsa Joannis verba, sed sensum recitare voluerunt. Sensus autem idem est, quia utraq; phrasi abjectissimum declarat ministerium, quemadmodum si Galicæ quis diceret, non sum dignus portare tibi librum, alius verò, non sum dignus ingredi in scholam tuam, utique diversâ phrasi idem significaret, se non esse dignum, qui discipulus ejus sit. Ea phrasi quæ Mattheus ultior, portare calceamenta, aut sandalia; aut soles, sumpta est ex Hebræorum consuetudine, qui sacerdotiorum locum ingressuri calcæos ponebant, quod nunc Toræ et Africani faciunt, ut Exodi 5, 3, et Josue 5, 15, perspicuum est. Qui ergo illustriores erant, puerum habebant, qui calcæos, cum possissent, portare, quemadmodum nunc apud nos post viros paulo nobiliores viliissimæ puer eripidas portat. Ad eam consuetudinem Mattheus alluit. Alii verò evangelistæ ad formam calceatis; nam in calidioribus regionibus calcæi soles tantum inferni constabant, supernè ligabantur vinculis, quæ à Græcis *brûtes*, à Latinis crepide dicebantur. Itaque solvendæ erant, antequam extrahi possent. Ex parte igitur totum significatur, id est, ex vinculorum solutione tota excalceatio; sicut Galli dicunt: Non sum dignus illum excalceare. Itaque quod Cosmas Creticus auctor scribit, quemadmodum in Græcâ Catena citatum invenio, corrigiam illam, quam Joannes se solvere non posse dicit, conjunctionem humanæ diviniæque in Christo naturæ esse, quam nemo solvere, nevo

est veritas. Hinc Maldonatus in e. 21 Joannis: *Pe sanctos scriptores ita accommodè locutus est Spiritus sanctus, ac si ipsi suo modo, conceptu, voce, loqueretur et scriberent.* Baptismus mersionem significat.

BAPTIZABIT. Quod nunc confiteo baptisma, externum est tantummodo, idque ad aliud preparat. Iones presbiterus, quod purgabit animam, et jus illi in celestem hereditatem dabit. Joannes baptizavit non ut predicatione extitabat ad penitentiam, non peccata auferelat.

enodare, nemo explicare possit; generationem enim ejus quem posse enarrare? magis mysticum quem litterale est. Hic ergo tantò me fortior ac major, quia non homo tantum, sed etiam Deus est, baptizabit vos Spiritu sancto et igne, id est, non solum corpora, ut ego aqua; verum animas vestros effuso Spiritu sancto purgabit, divinoque inflammabit igne. Hic lusus loci verus et simplex sensus est, quemadmodum, ut postea dicemus, omnes auctores veteres explicarunt. Neque longiore opus fuisset commentario, nisi novi heretici, sicut alia multa, ita etiam hunc locum perversissimam interpretatione depravassent, Joannes, inquit, baptismi sacramentum instituit, à Christi baptismum nullà re diversum, nisi quòd alià dabant manu, uterque ex aqua, uterque ex Deo, uterque in penitentiam, uterque in remissionem peccatorum, uterque in nomine Christi, uterque eandem fidei confessionem requirebat, uterque eadem doctrinam tradebatur, neque à Joanne Christus alium baptismum, quam suum recipere voluisset. Utinam possemus tam breves esse, quam cupimus, sed cum de fide agitur genus quoddam peritiam est, aut hereticis parcere, aut nimis esse brevem. Si certi essemus fore ut brevi tempore scholas Theologicas in lucem eederemus, ad eas lectorem mitteremus, ubi jamdiu satis, ut arbitror copiosè, hunc errorem refutavimus. Qui eundem Joannis et Christi baptismum fuisse putant, neque quid hoc loco Joannes dicat, neque cur dicat ullo modo videntur intelligere. Quorum enim de baptismo Christi mentionem inferret, nisi ut ex diversis baptismi conditione diversam personarum suarum, et Christi conditionem probaret? Persuasum habebant Judaei fore ut Christus, cum veniret, baptizaret, Joan. 4, 25, videbant baptizare Joannem, incipiebant dubitare an esset Christus. Propterea mittunt ad eum sacerdotes et Levitas, ut interrogent: *Tu quis es? et de baptismo cum eo disputent*, Joan. 4, 19, 25: *Exisimante autem populo* (inquit Lucas) *et cogitantibus omnibus in corde suo de Joanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Joannes dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo; veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calcamentorum ejus; ille vos baptizabit Spiritu sancto et igne, c. 5, 15, 16. Probat utique ex effectu baptismi se non esse Christum; quòd ipse solà aqua, Christus Spiritu sancto, ipse corpora, Christus animos lavet. Non loquitur, inquit heretici, de Christi in aqua baptismo, sed de effusione Spiritus sancti die Pentecostes. Esto de illa loquatur, negari tamen, nisi imprudenter, non potest de Christi quoque in aqua baptismo loqui, de quo Christus ipse dicit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei*, Joan. 3, 5. Nam quod istorum quidam negant eo loco agi de baptismo, tam est absurdum, ut refutari non debeat. Baptismus Christi ex aqua et Spiritu sancto, sicut homo ex corpore et animo constat. Joannis baptismus ex solà aqua constat, neque enim, ut ipse testatur, confert Spiritum sanctum; non igitur idem est. Præterea cum Joannes dicit: *Ille vos baptizabit Spiritu sancto et igni*, manifestum est ex*

Joannis c. 5, 5, intelligendum esse, non tantum aqua, q. d.: Ille vos baptizabit, non tantum aqua, sed etiam Spiritu et igne; ergo è contrario cum dicit: *Ego baptizo vos aqua*, eadem particula, tantum, intelligenda est. Quod si ita est, baptismum suum Christi baptismum longè inferiorem facit. Hanc etiam vim habet illud epiphthon *ἡχοῦσθε ἡμᾶς, fortior ac potentior me*; cur enim potentior potius quam meliorum, sanctiorum, majorem appellavit; nisi quia probare volebat se non posse per baptismum suum facere quod ille facturus erat. Præterea Joannes dicit se baptizare in penitentiam, Marci 1, 4; Luc. 5, 5; Actor. 19, 4, ideòque baptismus penitentiae vocatus est, quod de Christi baptismum nusquam legimus. Quia nimirum baptismus Joannis non jam acta, sed ut ageretur, et baptismus Christi non ut ageretur, sed jam acta penitentia conferebatur. Joannes non dicitur predicare penitentiam et baptismum, sed baptismum et penitentiam, aut, quod idem est, baptismum penitentiae, quia baptismus precedebat, penitentia sequebatur; de Christi autem baptismum Petrus non dicit, baptizetur unusquisque vestrum, et penitentiam agat; sed: *Penitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*, Act. 2, 58, quia baptismus sequebatur, penitentia precedebat. Non idem igitur erat. Quod autem clarus potest testimonium esse, quàm quòd ii qui Joannis baptismum acceperant, jubentur iterum à Paulo baptizari, Act. 19, 5. Negant nonnulli ex istis bonis interpretibus Ephesios quos Paulus denò baptizari jubet, Joannis baptismum accepisse. At illi affirmant. Utris magis credemus? Interrogati enim à Paulo: *In quo ergo baptizati estis?* respondit: *In Joannis baptismo*. Interpretantur homines acti baptizatos fuisse baptismum Joannis, id est, doctrinam Joannis imbutos; baptizari enim est illis docere. Primum quidem ab illis exigimus, ut aliquo exemplo doceant baptismum accipi pro doctrinà; nec enim illis, tantis scilicet sectatoribus verbi Dei, nisi verbo Dei novam istam grammaticam probantibus, volumus credere; quod haec non fecerunt. Petiissent à nobis, num illis locum obtulisset, quem si animadvertissent, magna nobis confidentia jamdiu objecissent. Interrogat Christus principes sacerdotum, Math. 21, 25, 26: *Baptismus Joannis unde erat, ex caelo an ex hominibus?* At illi cogitabant inter se dicentes: *Si dixerimus è caelo, dicit nobis, quare ergo non credidistis illi?* De baptismo interrogati, quasi baptismus, et quidem ille Joannis de quo disputamus, et doctrina idem essent; de doctrinà respondent. At homines cauti non quid Christus interrogaret, sed quorsum intenderet, considerarunt. Sciebant enim doctrinam non quidem eandem, sed conjunctam cum baptismo esse oportuisse. Nam cum intelligerent neminem, nisi à Deo missum baptizare potuisse, esseque baptismum divinum doctrinam testimonium, videbant se baptismum probare non posse, doctrinam repudiare. Baptismus in sacris Litteris pro igne, pro morte, pro afflictione positum legitur pro doctrinà non legitur. Si Ambrosium legissemus, magnum se auctorem sententiae suae habere

existimarent. Sic enim lib. 4 de Spiritu sancto, c. 5, loquitur: *Ergo isti (Ephesii) quia nec in Christi nomine, nec cum fide Spiritus sancti baptizati fuerant; non poterant accipere baptismatis sacramentum. Baptizati sunt itaque in nomine Jesu Christi; nec iteratum est in his baptisma, sed novatum.* At Ambrosius non negat illos fuisse baptismum Joannis baptizatos, sed baptismi sacramentum accepisse, quod iterari non potest. Unde potius sequitur Joannis baptismum, quem accepisse illos confitetur, cum sacramentum non fuerit, à Christi baptismum, quod eadem Ambrosio demonstrabimus, ut paulò post sacramentum erat, fuisse diversum, ut paulò post eundem Ambrosio demonstrabimus. Alii baptizatos baptismum Joannis concedunt; iterum verò baptizatos negant. Quos non minus quàm alteros Lucae verba redarguunt. *Hic, inquit, Act. 19, 5, auditis baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Jam dixerant se Joannis baptismate baptizatos. His autem auditis non in nomine Joannis, sed in nomine Jesu, id est, non Joannis sed Christi baptismum recipiunt. Quid clarius dici potuit? quid verò est: *Hic auditis?* cum audissent ex Paulo alium esse Joannis, alium Christi baptismum, nec baptismum Joannis homines christianos, sed penitentes, et catechumenos fieri: *Joannes, inquit, vers. 4, baptizavit baptismum penitentiae populum dicens, in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in Jesum. His auditis baptizati sunt in nomine Jesu.* Interpretatur haereticus baptizatos in nomine Jesu, id est, Christi doctrinam instructos fuisse. Sed jam probavimus baptismum nunquam accipi pro doctrinà, et ex ipsorum opinione, atque ex hoc ipso loco manifestum est. Si enim baptizari fuit doceri, non poterant Joannis baptismum sine baptismum Christi recipere, quia, ut isti dicunt, baptismum Joannis et Christi idem erat, quia eadem in utroque doctrina tradebatur. Deinde si idem fuisset doceri, ac baptizari, non dixisset Lucas: *Hic auditis baptizati sunt.* Audire enim fuit doceri, et si doceri fuit baptizari, perinde est ac si dixisset, *baptizati baptizati sunt, ridicula proorsùs τρωτολογία.* Deinde si doceri fuit baptizari, ergo cum illi Ephesii secundò baptizati dicuntur, à Paulo sunt baptizati. Nam ab illo docti sunt, at Lucas manifestè indicat non fuisse à Paulo baptizatos. *Hic auditis baptizati sunt, et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos.* Si à Paulo baptizati fuissent, non dixisset: *Baptizati sunt, et cum imposuisset illis manus Paulus;* sed cum illos Paulus baptizasset, et manus eis imposuisset. Denique cum eodem loco his baptizati fuisse dicantur, primum Joannis baptismate, dein in nomine Jesu, cuius est iudicium idem verbum in eodem loco positum diversè significatione interpretari? Error suà ipse arguitur novitate. Nam antequam novi isti evangelistae venerent, nemini in mentem venerat dicere Joannis et Christi eundem fuisse baptismum; contra vero non interrogati, non ullà coacti disputatione omnes, quot fuere veteres auctores negaverunt, Justinus, q.*

VERS. 12. — Supplicium æternum hoc in loco dicitur: nec tamen, inquit Estius, poena ignis materialis

ad Orthod. 57; Tertullian., in lib. de Bapt; Origen., lib. 5 in epist. ad Romanos, c. 6, et tomo 6, in Joann.; Optatus, lib. 5 adversus Parmenianum; Chrysost., hom. 10 in Matth., et hom. 1 in Marc.; auctor Imperfecti, hom. 5; Ambros., lib. 2 in Luc., c. 3, et in præfat. in psal. 57, et serm. 16, in psal. 118; Athan., q. 454; Gregor. Nazian., in oratione in sancta Lumin.; Basil., in exhortatione ad baptismum, et in oratione de Baptismo Joannis; Hieronym., adversus Luciferianos; Cyrill. Alexand., lib. 2 in Joan., c. 57; August., sexcentis penè locis; illustriores indicabo, lib. 2 contra litteras Petiliani, c. 37, et lib. 3, c. 56; lib. 5, de Bapt. contra Donat., c. 9, 10, 15, in Enchir., c. 49; epist. 48; Gregor., hom. 20 in Evangel., ut posteriores Bedam, Theophylactum, Occumenium, Anselmum prætermittam. Poetas nobis Prudentium, et Juvenentium aliquis objiciat, qui uterque baptismum Joannis Christi baptismum videntur æquiparare. Peccata enim remissionem dicunt. Possem respondere non subtiliter, sed poetice locutus; sed non opus est poesi sententiam excusare, cum possimus in bonam partem interpretari. Multi enim veteres auctores eodem modo locuti sunt, qui idem tamen negant eundem Christi atque Joannis fuisse baptismum, in quibus Basilium, in hom. de Baptismo Joannis; Chrysost., homilia in Matth.; August., lib. 3 de Bapt. contra Donat., c. 10; Gregor., hom. 20 in Evangel.; Beda in 3 c. Luc.; Theophylact., hoc loco. Dicunt enim baptismum Joannis datum fuisse in penitentiam in remissionem peccatorum, Luc. 55, non quòd per illum peccata remitterentur, sed quòd ad penitentiam excitaret; per penitentiam verò aut tunc, aut post-Christi accedente baptismum remitterentur. Propterea non legitur Joannis baptismum remissionis peccatorum, sed baptismum penitentiae in remissionem peccatorum appellatum, quia non per illum, sed per subsequentem, aut precedentem penitentiam peccata remittebantur. Nec opus est cæteris haereticorum argumentis respondere, et quia non scholas, sed commentarios scribimus; et quia adeò infirma sunt, ut ipsa per se confirmatà veritate concidant, eodemque consilio illas quoque questiones, quæ à theologorum potius scholis petende sunt, prætermittimus, num Joannis baptismum fuerit sacramentum, num certà verborum formà datus, num ad veterem, an ad evangelicam legem pertineret, et, si que sunt, similes.

ET ICI. Sunt qui ignem hoc loco purgatorium interpretentur, quo homines post mortem quodammodo baptizantur, id est, à peccatorum maculis, si quas adhuc habent, abluuntur, ut Origen., tract. 9 in Matth., et hom. 24 in Luc., et Hilar., et Hieronym., hoc loco. Sed dubium non est, quin per ignem Spiritus sanctus significetur. Conjunctio enim *et*, hic non est conjunctiva, sed explicativa. Addita autem est explicatio, ut non qualicumque Spiritus sancti communicatio, sed illa illustrissima, quæ die Pentecostes specie igitur

hinc aperte colligitur, cum totus sermo sit metaphoricus.

lecta est, significaretur. Argumentum est, quod cum Christus de solo baptismo aque agit, Joan. 5, 8, hanc explanationem non addit.

VERS. 15. — *TEM VENIT JESUS A GALILEA IN JORDANEM.* Cur Christus a Joanne, dominus a servo baptizari voluerit, unam ipse, vers. 15, rationem declarat, ut scilicet omnem impletet; alias valde probabiles alij theologi tradiderunt. Primam, ut hanc rationem testimonium Christo de cetero praeberetur, ut Hieronymus ait. Ille enim potissimum de causa Joannes jussus est baptizare, ut confluentibus undique ad eum populis Christum illis ostenderet. Secundam, ut Joannis baptismo auctoritatem daret. Tertiam, ut ea re ad suum baptismum homines alliceret, et, ut ait Augustinus, ne homines gravarentur ad baptismum Domini venire, cum non gravaretur Dominus venire ad baptismum servi. Quartam, ut aquas suscipiendo baptismum sanctificaret; Epiphanius in Acher. Addere possumus voluisse Christum, antequam diceret, quoddammodo initiari, et, ut ita dicam, seipsum Christum doctorem, christianum fieri, si quo modo Joannis baptismum facere christianum poterat, quia viam ad Christum praemonstrabat. Illud certum, non necessitate ulli agende penitentiae, penitentiae baptismum accepisse enim qui peccatum non fecit, neque invenit sed dolus in ore ejus; sed potius, ut peccata nostra in desertum, sicut olim Iherus, deportaretur, in penitentiae et peccatorum baptismum peccatorum persolvam indueret.

VERS. 14. — *JOANNES AUTEM PROHIBEBAT EUM.* Prohibebat, quia sciebat eum baptismum non indigere, et quia si non indigens baptizari vellet, sed tamen, ut illum baptizaret, merito indignum judicaret. Hoc est: *Ego in te debeo baptizari, et tu venis ad me?* ex quo perspicuum est Joannem Christum, quis esset, cognovisse. Quod manifestus ex Joanne est, c. 1, 29, 30. Altera die vidit Joannes Jesum venientem ad se, et ait: *Eccce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est.* Unde nascitur questio, quomodo idem Joannes, vers. 35, dicit: *Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, ille est qui baptizat in Spiritu sancto et igni.* Nostri haereticus pene haereticum D. Joannem faciunt, quasi antequam de consensu Spiritus sancti doceretur, non satis firmam de Christo opinionem haberit. August., quem Strabus et Lyranus secuti sunt, cognovisse quidem ante esse Christum; sed non cognovisse eum sibi potestatem in igne baptizandi soli reservaverunt, donec Spiritum super eum vidit descendentem. At jam dixerat: *Ille vos baptizabit Spiritu sancto et igni.* Itaque melius, ut mihi videtur, Chrysost., homil. 16 in Joannem, Euthym., et Theophylactus, Joan. 1, 53, semper eum redemptorem Deumque, et quicquid erat cognovisse, cum ad ejus adventum in utero etiam matris exultas-

VERS. 15. — *VENIT JESUS,* in baptismo Joannis auctoritatem daret, aquam sanctificaret ac manifestus fieret populo.

set, sed de facio non cognovisse, antequam ad baptismum veniret, cum Christus in Nazareth, et in Egypto, ipse in solitudine totam vitam transigeret. Similiter autem atque vidit, divino afflatu cognovisse illum ipsum esse, quem in istam sciebat, quem post se venturum, et in Spiritu et igne baptizaturum praedicaverat, quemadmodum olim Samuel, ut ait Rupertus, auctor meliore sane digno tempore, certo sciebat inter filios Isai opum esse, qui in regem nungendus erat, cum omnium eorum de facio cognovisset, et simul atque Davidem vidit, Deo inspirante, eum esse cognovit, 1 Reg. 16, 12; nam eorum non probo sententiam, qui columbam super Christum, antequam baptizaretur, venisse dicunt, Evangelistarum, ut mihi videtur, verbis repugnantibus. Quorsum ergo Joanni a Deo dictum est: *Super quem videris Spiritum descendentem, ipse est?* Respondet Hieron., lib. 6 de Trinit., id non Joanni propter ipsum, sed propter autentem populum dictum esse, ut divino testimonio illum Christum esse doceret, quem antequam cognovisset, praedicaverat, ne quis, ut ait Chrysostomus, existimaret solius Joannis testimonium divino testimonio non confirmatum, aut cognovit, aut familiaritati et gratiae datum esse. Quid ergo Joannes ex deo sensu Spiritus sancti, et ex voce coelitus auditi cognovit? nihil novi, sed ea cognovit, quam ante habebat, et perfecta, et confirmata est, ut ait Beda et Rupertus in l. cap. Joannis.

EGO A TE DEBEO BAPTIZARI: Mihi opus est a te baptizari. Nam quod quidam propius ad verba referent, necesse habeo, plus quiddam mihi videtur significare. Colligunt nonnulli auctores ex hoc loco Joannem postea a Christo baptizatum, fuisse, tum ex illis etiam, quae sequuntur: *Sine modo, Chrysost., Hieronym., auct. Imperfect., hom. 4, Euthym., et Theophyl., hoc loco.* *Non est baptizatus in Jordani.* VERS. 15. — *SINE MODO.* Modo, cum nomen istud descensu Spiritus sancti, et voce de caelo missa Christus declaratus, non tamen Christus, sed tantquam unus de ceterorum hominum numero homo privatus accedo; ideoque non debes recusare mihi quod major te sim, baptismum sicut ceteris, impendere; Chrysost., Euthym., Theophylact., quod verbu faciendo quam docendo, capiti enim facere, et ducere, Act. 1, 1, subtile. Ego accommodat ad personas et rem subjectam interpretor sic, id est, dum minor a minore, dum dominus a servo baptizatur.

DECI. Quaevis non necessarium sit, tamen convenit. Opera, ut vocant, supererogationis. Mihi videtur. Nos. Quidam exponunt, nos, id est, omnes homines, qui docendi munus suscipimus. Maliti sic, hoc, id est, me suscipiendo, te dando baptismum. Imple, nihil pretermittendo, non solum ex his quae necessaria, sed etiam ex his, quae facta utilia et decora sunt. Haec enim vis est verbi.

VERS. 14. — *A TE DEBEO BAPTIZARI.* Baptismo Christi opus habebat, saltem invisibile.

VERS. 15. — *OMNEM JUSTITIAM,* perfectam justitiam.

OMNEM JUSTITIAM. Sicut qui legis justitiam interpretatur, quae in variis, ut loquitur D. Paulus, baptismatibus et ceremoniis externis consistebat, Hebr. 9, 10, quam Christus implere voluisset, sicut circumcidi voluit, quia non venit solvere legem, sed adimplere, Math. 5, 17, ut Hieronym., et Euthym., quibus necesse est dicere baptismum Joannis veteris legis sacramentum fuisse, quod multi de schola theologi magistrum secuti sunt, docuerunt. Mellis D. Thomas, qui unus instat est omnium, neque sacramentum fuisse, neque ceremoniam legis, sed medium inter legem et Evangelium, a Deo quidem, sed ad breve tempus institutum, ut Christus ejusque baptismus introduceretur, sicut Joannes ipse inter legem et Evangelium, inter prophetas et Christum, medius fuit. Nomen ergo justitiae hoc in loco nec nihil partem veteris legis, neque virtutem ullam in precepto positam quamque observare necesse esset, significare arbitror; sed quicquid sancti viri virtuti et officio consentaneum est, etiam si non facere sine peccato liceat. Hoc enim omnia indicant verba, dixerat Joannes: *Ego in te debeo baptizari,* quasi dicat, tu a me non debes, id est, non indiges, *et baptizari,* respondet Christus, etsi non oportet, tamen decet me abs te baptizari, ut impleam omnem justitiam, id est, ut non solum, quae precepta, sed etiam quae honesta et sanctitati consentanea sunt faciamus. Cur autem decuerit baptizari Christum, dixerunt, vers. 15.

VERS. 16. — *ET BAPTIZATUS JESUS CONFESTIM ASCENDIT DE AQUA.* Adverbium confestim non temere sed significanter additum esse constat ex Marc. 4, 10, qui et ipse addidit. Quod Euthym. scribit ideo Evangelistam dixisse Christum statim ab aqua ascendisse, ut inter Christum et Joannem alios homines, quid interesset, significaret: solum quippe fuisse Joannem ceteros in Jordane collo tenuis immersos manu capiti imposita delinere donec peccata sua confiterentur; Christum vero, quia peccatum, quod confiteretur, non habebat, statim ascendisse, ab eo creditum ac dictum miror. Quod autem ait Chrysostomus; ideo statim ascendisse, ut significaret eos, qui baptizantur statim a peccatis, quasi in novam vitam, ascendere, morale est, et non litteralem quarimus sensum. Existimo igitur trajectionem esse quales multas in novo praesertim Testamento animadvertimus. Et illud statim, aut confestim, non ad verbum, ascendit, sed ad id quod sequitur referendum, et ecce aperti sunt ei caeli, aut sic esse verba copulanda; statim ut baptizatus est, ita ut vix e flumine ascendisset, aperti sunt ei caeli. Hunc esse sensum apparet ex Marco, et statim, inquit, ascendens ex aqua vidit caelos apertos, id est, statim, ut ascendit, vidit. Ratio quoque docet hunc esse sensum. Nam, ut diceretur Christus statim post acceptum baptismum a flumine ascendisse, nulla causa erat. Quis enim dubitasset? aut quid jam baptizatus Christus in flumine fecisset? ut autem diceretur

tam, ut Jacobi, 4, 2: *Omne gaudium:* decet nos omne quod justum est. Dextra, sicut eum facere.

VERS. 16. — *ET VIOT,* an Christus ipse, tum vero

statim post baptismum et ascensionem e flumine apertos vidisse caelos, non solum utilis, sed etiam necessaria causa erat. Voluit enim Evangelista occere coeleste illud divinumque testimonium ita cum baptismum nulla interposita mora fuisse conjunctum, ut nihil aliud expectasse videretur Deus ut testimonium de Christo sum exhiberet, nisi ut baptismum, et Joannis praecederet testimonium. Debit enim hominis Deus, non Dei homo testimonium confirmare. Qui autem quaerunt cur evangelistae ascendendi potius quam exeundi verbo usi fuerint, ignorare videntur terram altiore esse quam flumina. Lucas, orante Christo, caelos apertos et columbam descendisse narrat; itaque credendum est eum simul atque in terram exiit sese in genam protulisse, ut reverenter Patris testimonium exiperet. Nam et filii bene insitum, dum ipsos parentes alloquantur, caput aperit.

ET ECCE APERTI SUNT EI CAELI. Ei, id est, Christo, ut ex hujus loci contextu, et ex Marc. c. 4, 10, manifestum est. Credendum est omnibus, qui adstant, apertos fuisse, id est, ab omnibus tanquam apertos visos fuisse, cum propterea verum simile sit apertos fuisse, ut omnes intelligerent et Spiritum sanctum, et vocem de caelo descendisse. Sed Christo tantum aperti dicuntur, quia propter eum aperti sunt. An autem reipsa, an sola specie aperti fuerint, magui non refert; sed quia quae solet, dici debet. Chrysostomus de celis ubique non aliter, quam de ceteris corporibus sentiens, indicare videtur, apertos reipsa fuisse. Auctor vero Operis Imperfecti, hom. 4, et Hieronym., hoc loco, et in cap. 4 Ezechiel, non revera, sed vultu, quorum est sententia probabilior, et quia ad id, quod agebatur, efficiendum nihil referebat, utrum reipsa, an sola specie aperirentur, et quia non est credibile caelorum soliditatem fuisse non necessario violatam et quia similiter aliis locis aperti fuisse dicuntur, ubi reipsa apertos non fuisse constat, Genes. 7, 11, et Act. 7, 56, ubi si revera aperti fuissent, non solus Stephanus, sed omnes qui aderant, apertos viderent, cum solus Stephanus vidisse referatur: et quia, ubi e contrario claudi dicuntur, non revera clauduntur, cum aperti ante non essent, ut Dent. 41, 17; 15 Reg. 8, 55; 2 Par. 6, 26, et 7, 15.

ET VIOT. Pleaque referunt ad Joannem, quia Joannis 1, 53, dicit: *Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, ille est, etc.,* quod valde mihi coactum videtur, cum post initium vers. 14, Joannes non fuerit nominatus, et omnia quae praecedunt, verba ad Christum referantur; et Marcus Matthaei interpres, c. 4, 10, dicit: *Et statim ascendens de aqua vidit caelos apertos, et Spiritum, tanquam columbam, descendentem super ipsum.* Quod autem dicitur Joan. 1, 53, non est contrarium, quia, ut paulo ante diximus, non solum Christus et Joannes; sed omnes etiam qui aderant, apertos caelos, et

legendum esset, ut in Vulgata, legendum super se? An Joannes? tumque dependens esset, an per ipsum, ut est in Graeco et in Syro. Ex Marco, cap. 4, Jesus

Spiritus descendentem viderunt; Christus, quia propter ipsum, Joannes, quia hoc illi à Deo datum erat signum: alii ut eo signo Joanni crederent. Sed nimirum non omnes evangelistae omnia dicere voluerunt. Mattheus et Marcus, quia de Christo agebant, dixerunt eum Spiritum descendentem vidisse; Joannes de Joanne agens Joannem vidisse dixit. Turbam quae aderat, vidisse nemo dixit, quia de illa agebat nemo.

SOET COLUMBAE. Tertullianus, lib. de Carne Christi veram putat fuisse columbam, idemque D. Augustinus sensisse, in lib. de Agone christiano, c. 22, plerique existimant; quod ideò non credo, quia nec eo loco quidquam aliud Augustinus probat, quam verum fuisse corpus, quod longè aliud est quam verum esse columbam, et multis aliis locis non veram columbam, sed columbae speciem fuisse docet, quemadmodum omnes alii auctores, quos legere memini, docuerunt. Ambros. in prefat., lib. 5 de Spiritu sancto; August., aut quisquis est, lib. 5 de Mirabilibus sacrae Scripturae, c. 5. Quod eò est probabilius, quòd omnes evangelistae, quasi de industria, particulam similitudinis usos esse videamus, et quòd ad id, quod agebatur, necessarium non fuerit veram esse columbam. Utrum autem verum fuerit corpus columbae speciem praese ferens, an ne corpus quidem reipsa fuerit, sed quasi corpus esset, ita ab adstantibus visum; diversa est quaestio. In qua Augustini probò sententiam, veram fuisse corpus, quia, si verum non fuisset, aut non ab omnibus visum esset, aut tot fuissent facta miracula, quò homines fuerunt, cum miraculum non in columbae corpore, sed in oculis hominum fieret, quod non est temerè concedendum. Illud tamen cavendum, quod D. Augustinus admonuit, ne existemus sic Spiritum sanctum cum corpore columbae; sicut filium Dei cum naturà humanà hypostaticè unitum fuisse, quod videtur Tertullianus existimasse; sed sicut angelos, ut ab hominibus viderentur, humana saepe corpora sumpsisse legimus. Non sine causà à nonnullis quaesitum est, cur hoc loco Spiritus sanctus specie columbae descendat; die autem Pentecostes specie ignis atque linguarum, Act. 2, 3, facilis ratio. Nunc in Christum descendit, non ut ascendat, quia ipse Deus erat, Deus autem ignis consumens est; non ut loqui doceat, quia diffusa erat gratia in labiis ejus, sed ut testimonium de illo perhibeat. Qui autem testimonium perhibet, debet personae, de qua loquitur, naturam, proprietatesque declarare. Dicitum erat de Christo, arundinem quassatam non confringet, et limum fumigans non exstinguet, et quidem eo loco dictum erat ubi de descensu in eum Spiritus sancti agebatur, Isai. 42, 1, 2, 5: *Dedit Spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet. Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox ejus foris. Calamum quassatum non conteret, et limum fumigans non exstinguet.* Dicit ipse de se Christus: *Discite à me, quia mitis sum et humilis corde,* Matth. 11, 29. Columba ipse vidit caelos apertos, etc. Sed et Joannes ipse vidit, ex Joan., c. 1.

VERS. 17. — COMPLACUI; qui mihi singulari modo

mitissimum est animal, et, ut ait Cyprianus, sine felle amarum, sine morsibus saevum. Credo etiam specie columbae naturam, et, ut ita dicam, habitum Spiritus sancti declaratum; omnium largitor gratiarum Spiritus est, *dividens singulis, prout vult,* 1 Cor. 12, 11. Columba gratiam, mansuetudinemque significat amorem quoque Patris in Christum declarari suspicor, ut columbae species voxque audita consentiant: *Hic est Filius meus dilectus.* Est enim columba amantissimum animal, carmen semper amatorum immurmurans. Itaque sponsa illa Dei amantissima columba saepe, quasi dilecta, appellatur: *Columba mea, formosa mea,* Cant. 2, 10, 14; *soror mea, columba mea,* Cant. 5, 2; *Una est columba mea,* Cant. 6, 8. Apostolis verò datus est Spiritus sanctus, quia indigebat, ut eos charitate inflammaret, et variis linguis loqui doceret, ideò specie ignis atque linguarum datus est.

ET VENIENTEM SUPER IPSUM Christum, *et viderunt super ipsum, pro eo quod super se.* Solent enim aliquando Graeci, saepe verò Septuaginta, et Latini interpres pronominam demonstrativa pro reciprocis ponere, quia eadem apud Hebraeos vox וְלֵי לְוּמָנְקָם significat. Vide 1 Reg. 17, 59, et 25, 6. Cur Spiritus sanctus super Christum recens baptizatum descenderit, difficultis non est conjectura, et veteres theologo, Irenaeus, lib. 5, c. 19, Justinus in Tryphon., Ambrosius in prefatione, lib. 5, de Spiritu sancto, et Hieronymus, q. 2 ad Algasium scriptum reliquerunt. Dixerat Isaias, c. 11, 1, 2: *Egredietur virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus; dixerat, c. 42, 1: Dedit super eum spiritum meum, iudicium gentibus proferet;* dixerat c. 61, 1: *Spiritus Domini super me, eò quod unxerit me, ad annuntiantium mansuetis misit me ut mederer contritis corde, ut praedicarem captivis indulgentiam, et clausis aperitionem.* Debuit Spiritus sanctus super Christum venire, et, ut ait Joannes, c. 1, 33, super ipsum manere, hoc est, requiescere, et quidem tunc, cum, ut annuntiaret mansuetis, et mederetur contritis corde, praedicaretque captivis indulgentiam, et clausis aperitionem, et Baptismo quasi magisterio quodam initiabatur, ut omnes eum esse Christum intelligerent, de quo fuisset Isaias tam longo ante tempore vaticinatus. Itaque ipse Christus cum secundum illum Isaiæ locum in Synagoga legisset, addidit: *Hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris,* Luc. 4, 21. Aliam rationem Hieronymus, Chrysostomus, Euthymius et Theophylactus afferunt, ut inde intelligeremus etiam nobis Spiritum sanctum, quamvis minimè videamus, baptizatis dari. Sed haec ratio minus convenit, quia nos non per Joannis, sed per Christi baptismum Spiritum sanctum recipimus. Certè altera melior, quia illud praecessit, hoc secutum est.

VERS. — 17. HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS. Marcus c. 4, 11, et Lucas, c. 5, 22, dicunt: *Tu es filius*

gratus est, et acceptus. In Graeco: *Ille filius meus, non adoptivus, sed naturalis, ex me genitus.* Quod Patris de Filio testimonium repetitur, c. 17, idque

meus. Quae ideò contraria non sunt, quia credendum est alios evangelistas verba, alios sensum retulisse. Utri autem verba incertum; verosimile tamen est Marcum et Lucam verba recitasse, et quia plures sunt, et quia consentaneum fuit, ut in quem Spiritus sanctus descendebat, ad eum vox dirigeretur. Sicut in transfiguratione, quia vox dirigeretur ad apostolos, non dixit: *Tu es Filius meus;* sed: *Hic est Filius meus dilectus,* Luc. 9, 35, *ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς ἐστὶν ὁ ἀγαπητός.* Hic est Filius ille meus, ille inquam, charissimus. Ostendit enim gemino articulo se non de quovis, sed de naturali, de unico, de aeterno, de sibi aequali Filio loqui. Nam ceteri adoptione tantum filii sunt; *ἀγαπητός* dilectum, aut quod amplius est, charissimum Athanasius in oratione adversus Arianos, quòd Deus ex Deo sit verbum, unigenitum interpretatur. Hoc enim epitheto non apud Homerum solum, sed etiam in sacris Litteris unigenitos filios solitos appellari, Genes. 22, 2: *Totum filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, et vade in terram visionis,* sicut è contrario, Joan. c. 5, 16, et 1 epistolà 4, 9, unigenitum posuit pro charissimo: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.*

IN QUO MIHI BENÈ COMPLACUI, *ἐν ᾧ εὐδόκησα,* ad verbum, in quo placui. Sed noster interpres explendae sententiae causà, dandi casum addidit. Verbum est valde in sacris Litteris usitatum sicut et nomen εὐδοκία, inde derivativum. Noster interpres εὐδόκησεν solet vertere, sibi complacere, ut Matth. 12, 18, et 17, 5; Marc. 1, 11; Luc. 5, 22, et 12, 52; ad Colos. 1, 19; 2 Petr. 1, 17; εὐδοκία autem beneplacitum, ut ad Ephes. 1, 9, aliquando bonam voluntatem, ut Luc. 2, 14. De quibus duobus verbis multa ab interpretibus disputantur, quae etsi vera sunt, tamen non videntur eorum vim prorsus exprimere, sensumque complere. Graecum verbum à Septuaginta interpretibus introductum est, qui ubicumque ferè Hebraicè erat וְרַיִךְ verterunt εὐδοκία, ut Psal. 59, 44, 45, 4; et 149, 4, nec memini eos uspiam aliter vertere, nisi Isai. 42, 1, quare ex verbo Hebraico וְרַיִךְ Graeci verbi εὐδοκία vis intelligenda est. וְרַיִךְ autem Hebraicè cum multa significat, tum etiam aliquando placari, reconciliari, in gratiam redire, ut psal. 76, 8: *Namquid in aeternum projiciet Deus, et non apponet, ut complacior sit adhuc?*

non solum à tribus evangelistis, sed etiam à Petro

CAPUT IV.

1. Tunc Jesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.
2. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esurivit.
3. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.
4. Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.
5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi,
6. Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum:

Hebr., וְרַיִךְ לְרַיִךְ, et psal. 84, 1: *Bene dicitur, Domine, terram tuam, avertisti captivitatem Jacob.* Hebr., וְרַיִךְ וְרַיִךְ לְרַיִךְ, placatus es (aut reconciliatus) terre tuae, id est, populo tuo, ut Hebraei interpretantur, et quae sequuntur, verba confirmant: *Avertisti captivitatem Jacob.* Graecè, εὐδόκησεν, ἠρέσθη, τὸν γῆν σου, ergo hoc loco ἐν ᾧ εὐδόκησα, in quo complacui, ut nostri interpretis versionem retineam, non significat, quem unice amavi, neque quo valde delector, neque in quo conquesco, ut novi quidam vertunt interpretes; sed in quo, id est, per quem placatus es reconciliatus sum mundo, hoc est, placari et reconciliari decrevi; in quem cum intueor, omneam iram et offensionem pono. Vult enim Pater per vocem illam coelitis missam declarare non tantum Filium esse suum, sed quorsum etiam mitteret, ut libentibus ab hominibus reciperetur. Alludit autem ad prophetiam Isai., 42, 1: *Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in eo anima mea.* וְרַיִךְ לְרַיִךְ. Cur autem haec vox coelitis missa sit, non est difficile rationem reddere. Columbae species res erat muta, quae multa significare poterat, addita vox est, quae symbolon declararet. Sicut accedit verbum, inquit August., ad elementum, et fit sacramentum, quia quod el mentis obscurè, id aperte verbis significatur. *Filius Dei* (inquit Hilari., can. 2) *auditum conspectuque monstratur, plerique infida et prophetia inobediens testimonium de Domino suo mittitur et contemplationis, et vocis. Fide dignus est testis qui et auditus et vidit.* Simile quiddam in transfiguratione factum est, Matth. 17, 5, et Luc. 9, 35, sed alià ratione, ut apostolorum principes, qui, ut ait D. Paulus, quasi Ecclesiae columna futuri erant, stabilirentur. Omnes veteres auctores, quae maxime, qui adversus Arianos disputarunt, aliam causam reddiderunt, ut Trinitatis mysterium declararetur, Patris loquentis, Filii testimonium recipientis, Spiritus sancti columbae specie descendens. Qualis aut quo modo facta vox, obscurum non est, potuit Deus qui omnes humanas voces aere in humano ore formare solet, humanam vocem eodem aere sine ore formare, ut Marc. 9, 7, et Joan. 12, 28; Exodi 3, 4; Act. 10, 45, 45.

Apostolo, 2 Epist., c. 1, refertur, ut res maximi momenti.

CHAPITRE IV.

1. Alors Jésus fut conduit par l'Esprit dans le désert, pour y être tenté par le diable.
2. Et ayant jeûné quarante jours et quarante nuits, il eut faim ensuite.
3. Et le tentateur s'approchant lui dit: Si vous êtes le Fils de Dieu, commandez que ces pierres deviennent des pains.
4. Jésus répondant dit: Il est écrit: L'homme ne vit pas seulement de pain, mais de toute parole qui sort de la bouche de Dieu.
5. Le diable alors le transporta dans la ville sainte, et le mettant sur le pinnacle du temple,
6. Il lui dit: Si vous êtes le Fils de Dieu, jetez-